

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Postoje dospívajících k homosexualitě

Bakalářská práce

Autor: Bc. Zuzana Příbylová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, PhD.
Oponent práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, PhD.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Bc. Zuzana Příbylová
Studium:	P15K0119
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název bakalářské práce:	Postoje dospívajících k homosexualitě
Název bakalářské práce AJ:	Attitudes of adolescents towards homosexuality

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat postoji adolescentů k homosexualitě. Teoretická část se bude zabývat vymezením pojmu postoj, jeho vznikem a funkcemi, dále pak definicí vývojového období adolescentů a v neposlední řadě také problematikou homosexuální menšiny a jejím vývojem. Výzkumné šetření bude realizováno kvantitativně s využitím metody dotazníkového šetření.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Náchodě dne

Zuzana Příbylová

Tímto děkuji Mgr. et Mgr. Petře Ambrožové, PhD. nejen za odborné rady, ale také za její trpělivost a vstřícnost. Děkuji svým spolužačkám za povzbuzení ve chvílích studijního zmaru a svým přátelům za neochvějnou víru v to, že práci dokončím.

Anotace

PŘIBYLOVÁ, Zuzana. *Postoje dospívajících k homosexualitě*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 73 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá postoji současných dospívajících v České republice k homosexualitě a homosexuálům. Její teoretická část se v první kapitole zabývá definicí, funkcemi a formováním postojů, v druhé kapitole pak vývojovým obdobím adolescence a jejími specifiky důležitými pro postoje a v kapitole třetí homosexualitou a homosexuální menšinou. Praktická část se věnuje představení a prezentaci výzkumného šetření, které za pomoci dotazníků mapovalo pozitivní či negativní zabarvení postojů cílové skupiny.

Klíčová slova: Postoje, adolescence, dospívající, homosexualita

Annotation

PŘIBYLOVÁ, Zuzana. *Attitudes of adolescents towards homosexuality*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 73 pp. Bachelor's Thesis.

This bachelor's thesis focuses on attitudes towards homosexuality and homosexuals of current adolescents of the Czech republic. The first chapter of the theoretical part deals with the concept of attitude and its functions and origins, the second chapter examines the life stage of adolescence and its aspects important for attitudes, and the third chapter explores the topic of homosexuality and homosexual minority. The practical part presents the survey research, in which the positivity or negativity of attitudes of adolescents was examined.

Keywords: Attitudes, adolescence, adolescents, homosexuality

Obsah

Úvod	8
1. Postoje	9
1.1. Historie a definice pojmu postoj	9
1.2. Struktura a systém postojů	10
1.3. Funkce postojů	11
1.4. Utváření postojů	14
1.5. Stereotypy a předsudky	15
1.6. Změna postojů	16
2. Adolescence a dospívající	19
2.1. Definování adolescence	19
2.2. Adolescence z pohledu různých teorií	19
2.3. Socializace a hledání sebe sama	22
2.4. Generace	27
3. Homosexualita a LGBT+	30
3.1. Kdo je (a není) homosexuál	30
3.1.1. LGBT+	31
3.2. Homosexuální chování z pohledu historie	31
3.3. Problematika homosexuality dnes	35
4. Výzkumné šetření	39
4.1. Metoda a organizace výzkumu	40
4.2. Prezentace a vyhodnocení výzkumného šetření	42
4.2.1. Výsledky šetření	45
4.2.2. Vyhodnocení hypotéz	57
4.3. Diskuse	64
Závěr	67
Seznam zdrojů	69
Seznam tabulek a grafů	73
Přílohy	74

Úvod

Tato bakalářská práce vznikla s cílem zmapovat postoje právě dospívající generace České republiky k homosexualitě a homosexuálům. Problematika homosexuální menšiny se v posledních letech dostala do povědomí společnosti ve světovém měřítku, a ač v naší zemi nehýbe titulky novin v takové míře jako například ve Spojených státech amerických, je i tak aktuálním tématem hodným zřetele. A pokud někdo opravdu žije tím, co právě hýbe světem, jsou to dospívající. Realita dospívajících je plná turbulencí a změn, které vedou mimo jiné také k formování a přetváření postojů. Co to postoje jsou, jak vznikají a k čemu nám jsou dobré se dočteme v první kapitole této práce. Chceme-li poznat postoje zítřka, postoje budoucnosti, podívejme se právě na postoje dospívajících.

Adolescence je obdobím plným změn, které se ve velké míře týkají právě postojů. Mladý člověk se snaží nalézt sám sebe a své místo ve světě, a to lze právě díky uspořádání myšlenek o sobě a svém okolí, vytvořením názorů a jejich upevněním do postojů. Podrobnější náhled na složité období dospívání a jeho nejdůležitější faktory vázající se k postojům nalezneme v druhé kapitole této práce.

Samotná problematika homosexuality je na jednu stranu problematika stará jako lidstvo samo - protože od chvíle, kdy se na světě objevili lidé, se zde objevili i takoví muži a ženy, kterým dnes říkáme homosexuálové - na druhou stranu je ale pojem *homosexualita* vlastně vcelku moderním označením. Více o tom, kdo homosexuálové jsou a s jakými problémy jsou historicky svázáni, se dočteme ve třetí kapitole této práce.

Jelikož bylo cílem práce zmapování postojů, proběhl v jejím rámci také výzkum. Dospívající ve věku od čtrnácti do pětadvaceti let se zúčastnili dotazníkového šetření, které proběhlo v analogové formě na několika školách a s výpomocí digitální formy dotazníku na internetu. Jak výzkum probíhal a k jakým závěrům jsem díky němu došla se dočtete v závěrečné čtvrté kapitole.

1 Postoje

Chceme-li zkoumat něčí postoje, je nasnadě, že bychom se nejdříve měli pokusit porozumět tomu, co to vlastně postoje jsou, z jakých příčin vznikají, proč se posléze mění a proč vůbec jsou v našich životech důležité.

1.1 Historie a definice pojmu postoj

Samotný pojem *postoj* můžeme vnímat ve dvou rovinách – jako postoj tělesný anebo jako postoj mentální, který je ústředním zájmem této kapitoly.

Historicky se postoj v evropských jazycích objevil v 18. století v uměleckém kontextu, kdy začal označovat pozici těla při jeho výtvarném znázornění, a následně se v podobném významu přenesl i do sféry umění dramatického. V tomto významu¹ jej do vědecké sféry přivedl ve svém díle *Výraz emocí u člověka a u zvířat* v roce 1872 Charles Darwin. (Výrost a Slaměník 2008, s. 127)

Postoj jako pojem v kontextu psychologickém využil mezi prvními Herbert Spencer v roce 1862 ve svém díle *Základní principy* (Allport, 1935, s. 1) a ve století dvacátém se právě toto pojetí postoje stává ústřední kategorií nově vzniklé vědní disciplíny – sociální psychologie. Snaha o vymezení a výstižné definování pojmu poznamenala celé půlstoletí. (Výrost a Slaměník, 2008, s. 128)

Mezi významné definice z této doby patří dozajista ta Gordona W. Allporta, která říká, že postoj je "*mentální a nervový stav pohotovosti organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci.*" (Musil, 2005, s. 76) Podle Nakonečného (1999, s.131) však tato definice vedla ke směšování postojů s *motivy*, ač už v roce 1934 R. T. LaPierre prokázal, že mezi jednáním a postoji člověka může být rozpor. V souvislosti dále zmiňuje Newcomba, který definoval rozdíl mezi postojem a motivem tak, že postoj determinuje způsob jednání, zatímco motiv je příčinou jednání.

Další významné definice si všimají dalších hledisek postojů, například zdůrazňují hodnotící stanovisko: "*(Postoje jsou) trvalé soustavy pozitivních nebo negativních hodnocení, emocionálního citění a tendencí jednání pro nebo proti vůči společenským objektům*" jako D. Krech, R. S. Crutchfield a E. L. Ballachey v roce 1968.

¹ Nikoliv ve významu postoje v kontextu sociální psychologie

Nebo si všímají vzniku postojů: "*(Postoje jsou) naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost*" jako Fishbein a Ajzen v roce 1975. (Hayesová, 2013, s. 95)

Jako výstižnou definici, která je směsicí všech výše zmíněných, považuji verzi obsaženou v Sociologickém slovníku (Jandourek, 2001, s. 189), která uvádí pojem postoj takto: "*Naučená dispozice jedince reagovat na nějaký objekt (předmět, osobu, ideu) určitými pocity, představami, hodnocením a způsoby chování. Je to hypotetický konstrukt, který nemůžeme pozorovat přímo, ale usuzujeme na něj podle chování a vyslovených mínění. Na rozdíl od bezprostředních motivů působících na jednání je p. trvalejšího rázu, protože se vytváří opakovanými reakcemi na tentýž podnět.*"

1.2 Struktura a systém postojů

V literatuře najdeme vnitřní strukturu postoje nejčastěji rozčleněnou na tři dimenze (složky, komponenty²), jako například u Hayesové (2013, s. 96), která uvádí kognitivní, emocionální a konativní³ dimenzi postoje.

Kognitivní dimenze se týká názorů a myšlenek o daném předmětu postoje, vyjadřuje, co o něm víme.

Emocionální dimenze se týká emocí, které v nás daný předmět vyvolává, co v souvislosti s ním cítíme. Nakonečný (1999, s. 136) zdůrazňuje, že určuje *sílu-intenzitu* postoje díky tomu, že mu dává vlastní subjektivní význam – dává postoji pro nás jako jedinci důležitost. Nejsilnější emočně akcentované postoje, např. předsudky (viz kapitola 1.5), mohou být zcela iracionální, ale přitom pro nás jako osobnost mohou mít obrovskou důležitost.

Konativní dimenze se týká pohotovosti k jednání a sklonu k určitému chování nebo jednání vůči předmětu postoje.

Podle Bohnera a Wänkeové může být oddělení těchto dimenzí od sebe obtížné a některé postoje nemusí všechny tři dimenze vůbec obsahovat, (Bohner a Wänke, 2006, s. 5) nebo jedna z nich může silně dominovat. (Nakonečný, 1999, s. 135)

² Různé dle zvoleného překladu

³ Anglicky ABC model – Affective, Behavioural and Cognitive, v češtině existuje několik dalších variant překladu (emocionální-afektivní-citová, konativní-behaviorální-snahová-volní, kognitivní-rozumová-poznávací)

Postoje jako celky jsou integrovány v **individuálním systému postojů**, kde mohou zaujímat centrální či periferní postavení dle své důležitosti pro nás jako osobnost. Centrální postoje jsou zpravidla vzájemně v harmonii a vyjadřují naši osobní ideologii, zatímco periferní postoje mohou být jen velice málo diferencované a nenesou pro nás velkou důležitost. (Nakonečný, 1997, s. 217-218)

1.3 Funkce postojů

Výzkum postojů z hlediska jejich funkcí započal v 50. letech a přinesl s sebou několik významných variant jejich dělení. (Crano a Prislin, 2008, s. 190-194)

Smith, Bruner a White byla první ze dvou skupin vědců, které nezávisle na sobě začaly funkce postojů zkoumat, a s využitím indukce na základě deseti podrobných případových studií přišla s třemi základními funkcemi postojů (Crano a Prislin, 2008, s. 190-191), které ve své knize uvádí i Hayesová (2013, s. 97-98):

I. Hodnocení objektů

Funkce, která nám pomáhá usměrňovat naše reakce vůči určitým věcem a situacím, se kterými jsme se již setkali, tudíž nemusíme pokaždé tento objekt znovu plně hodnotit a hledat vhodný způsob reakce na něj. Například pokud nám v minulosti objekt uškodil, v budoucnu se mu vyhneme a nebudeme muset jeho negativní vliv znovu objevovat.

II. Sociální přizpůsobení

Tato funkce nám potenciálně pomáhá zvyšovat sounáležitost se skupinou, popř. pomáhá se naopak vymezit oproti negativním referenčním skupinám. Souhlasíme-li s názory lidí, kteří jsou důležití pro nás či naši sociální skupinu, můžeme cítit větší přijetí. Vliv této funkce se může odrážet například i na tom, jaké oblečení nosíme či jakou hudbu posloucháme (resp. k poslechu jaké hudby se veřejně hlásíme).

III. Externalizace

Tato funkce propojuje naše vnitřní problémy či konflikty s vnějšími objekty postojů, povětšinou nevědomě a ve snaze nás vnitřně chránit.

Vedle toho druhá skupina, vedená D. **Katzem**, zdůraznila, že vznik a změna postojů musí být chápány vzhledem k potřebám, které naplňují, a přišla se čtyřmi funkcemi

postojů (Crano a Prislin, 2008, s. 191-192), které ve své knize cituje i Nakonečný (1999, s. 137) a můžeme je nalézt jako často obecně udávané dělení postojů ve zdrojích jako je wikipedie:

I. Instrumentální, adjustační neboli užitá funkce

Tato funkce nám pomáhá zobecnit naše osobní zkušenosti s objektem, vytváří pozitivní postoje vůči věcem, se kterými máme asociovány dobré zkušenosti či odměny, a naopak negativní postoje vůči věcem, které spojujeme s tresty a negativními zkušenostmi. Takto získané postoje nám pomáhají naplnit obecnou potřebu zažít co nejméně trestů (toho negativního) a co nejvíce odměn (pozitivního).

II. Ego-defenzivní neboli sebeobránná funkce

Tato funkce nám pomáhá řešit naše vnitřní konflikty a ochraňuje integritu osobnosti. Některé postoje nám pomáhají v naší vlastní vnitřní sebeobraně tím, že nám umožňují nepřiznat si některé pravdy o sobě samých či světě, umožňují nám je bagatelizovat, nedávat jim důležitost či je zakrýt.

III. Hodnotově expresivní funkce

Tato funkce nám pomáhá upevňovat náš vlastní obraz, naše sebevědomí. Pomocí postojů se snažíme ukázat okolí námi vnímaný obraz svého já a tím toto své sebepojetí upevnit. A proto budeme také snadno přijímat takové postoje, které myslíme, že vhodně doplňují naše pojetí našeho já.

IV. Kognitivní funkce

Tato funkce nám pomáhá najít ve světě řád, pomáhá nám uspořádat získané poznatky do smysluplných struktur a nacházet mezi nimi vztahy a souvislosti. Takto uspořádaný svět je pro nás jasnější a bezpečnější a pomáhá nám ujasnit si systém našich hodnot.

Zájem o studium funkcí postojů se znovuobjevil v 80. letech, kdy **Herek** navrhl tři hlavní funkce jako *zkušenostně-schematickou, sebeobránnou a expresivní*⁴:

⁴ Vlastní překlad, v originálu "*experiential-schematic, defensive, and self-expressive*" (Crano a Prislin, 2008, s. 193)

I. Zkušenostně-schematická funkce

Podobně jako Smithova funkce *hodnocení objektů* a *instrumentální funkce* dle Katze tato funkce zachycuje naše zkušenosti a znalost určitého objektu.

II. Sebeobranná funkce

Tuto funkci lze srovnat s *externalizací* a *ego-defenzivní funkcí* z dřívějších dělení – týká se projekce (zpravidla) negativně vnímaných vlastností na objekt postoje.

III. Expresivní

Tato funkce se objevuje u postojů, které vyjadřují naši identitu a hodnoty – náš postoj k určitému objektu se bude vyvíjet na základě našich hodnot. Tato funkce byla později rozdělena na funkci **sociálně expresivní**⁵ a **hodnotově-expresivní**⁶. (Crano a Prislín, 2008, s. 193 a Herek, 1987, s. 287-290)

Bohner a Wänkeová vhodně poznamenávají, že předcházející přehršel rozličných dělení, které autoři během let navrhli a která se do velké míry významově překrývají, nevznikala s cílem nalézt všechny možné funkce, které mohou postoje plnit, ale primárně s myšlenkou, že pokud chceme nějaký postoj měnit, musíme vědět, jaké slouží funkci. U různých lidí mohou přitom stejné postoje plnit různé funkce, anebo u jednoho člověka může stejný postoj plnit v odlišných chvílích odlišné funkce. Různá dělení poté odrážejí zaměření výzkumníků (například při zájmu o předsudky se objevuje funkce sebeobranná).

Za dvě nejzákladnější funkce, které dle nich v různé formě obsahují všechna dělení postojů, navrhli **funkci pro uspořádání našeho poznání**⁷ a **funkci pro naplnění vyšších psychologických potřeb**.⁸ (Bohner a Wänke, 2006, s. 6-9)

Postoje také pomáhají našemu okolí, protože nás činí "čitelnými," dávají možnost předvídat naše chování, chápat naši povahu a odhadnout, jak bude kontakt s námi probíhat. (Řezáč, 1998, s. 30)

⁵ V originálu "*social-expressive*" (Crano a Prislín, 2008, s. 193)

⁶ V originálu "*value-expressive*" (Crano a Prislín, 2008, s. 193)

⁷ V originálu "*(attitude functions) serving knowledge organisation*" (Bohner a Wänke, 2006, s.7)

⁸ V originálu "*(attitude function) serving higher psychological needs*" (Bohner a Wänke, 2006, s.7)

1.4 Utváření postojů

Nakonečný zdůrazňuje postoje z pohledu sociální psychologie jako *produkty učení*. Jsou tedy formovány především jako individuální zkušenosti osoby s určitým objektem postoje. Dále ovšem uvádí i postoje převzaté, nejčastěji předsudky (druh postojů, viz 1.5), které jsou důsledky interakcí, a takové interakce mohou ovlivňovat i postoje vzniklé učním. Dále se na vzniku a formování postojů může podílet i napodobování (modely) a institucionální faktory (vliv církví apod.). (1995, s. 121 - 122) Ve své *Encyklopedii obecné psychologie* (1997) zmiňuje velký vliv primárních a sekundárních skupin.

V tomto duchu Allport (2004, s. 178-179) zmiňuje pro někoho možná paradoxně fungující jev, při kterém se některé oběti předsudků samy stávají nositeli předsudků vůči dalším odlišným skupinám, kvůli naplnění potřeby moci a lepšího postavení. Zdůrazňuje ale, že tento obranný mechanismus využívá jen část obětí předsudků – další variantou reakce je opačný směr, kdy oběti předsudků samy mají nižší míru předsudků vůči ostatním než mají členové nediskriminované většiny. Celkově je u skupin, které se cítí jako objekty předsudků, zpravidla buďto výrazně vyšší nebo výrazně nižší míra předsudků vůči dalším podobným skupinám.

P. Schwarz (In Nakonečný, 1997, s. 224) pokládá za základní faktor vzniku předsudků rodinnou výchovu a dále osobní ideologie jako náboženství či politickou příslušnost. Hartley a Hartleyová (tamtéž) usuzují na základě empirických výzkumů, že předsudky se u člověka rozvíjí až po 3 až 4 roce života.

Hayesová (2013, s. 99) zmiňuje Tajfela, který zdůraznil silnou roli sociální identity⁹ a sounáležitosti při utváření a ovlivňování postojů. Hluboké zvnitřnění členství v určité skupině tvoří důležitou součást sebeúcty a může být podkladem stále přetrvávajících předsudků a také může být překážkou pochopení těchto předsudků pro kohokoliv, kdo nebere sociální identifikaci¹⁰ v potaz.

V souvislosti uvádí Allport jako významný důvod přejímání postojů, hlavně předsudků, **konformitu**. Především u dospívajících je potřeba přizpůsobení se většině a její přijetí velice důležitá, a riziko přejímání nevhodných postojů je tak velké. U malých dětí

⁹ Tajfel a Turner (In Dovidio, Glick a Rudman, 2005, s. 56-57) uvádí, že sociální identity člověka se odvíjí primárně od skupin, kterými je členem (či se za něj považuje), a že zažívá potřebu své skupiny (a tím pádem i sebe) pozitivně odlišit od „ostatních“.

¹⁰ Proces, při kterém se člověk identifikuje se skupinou a přijímá její normy za své

přejímajících postoje rodiny lze tuto konformitu vidět v podstatě jako „*nutnou k přežití*.“ (Allport, 2004, s. 308-315)

Silným základem pro vznik postoje může být i "pouhé" **hodnotící podmiňování**,¹¹ tedy spojení vystavení určitému objektu s další stimulem, který může být příjemný, a tak vytvoří v příjemci pozitivní konotace s objektem, anebo naopak nepříjemný, a vytvoří tak averzi. (Bohner a Wänke, 2006, s. 78 - 81)

Dále Hayesová (2013, s. 99-100) zmiňuje existenci i další teorie vzniku postojů, za kterou stojí například Eysenck a Wilson, a to že postoje jsou z velké části vrozené. Východiskem této teorie je vrozenost některých osobnostních rysů (např. neurocismus a stabilita), které posléze tvoří základy postojů. Pro tuto teorii ovšem existuje velmi málo důkazů.

Lze shrnout, že formování postojů provází proces socializace člověka již od jeho předškolních let a velký vliv na něm mají především jeho blízké sociální skupiny. Ovlivňovat nás ovšem díky obyčejnému opakovanému vystavování určitým podnětům mohou v dnešní digitální době silně také média¹².

1.5 Stereotypy a předsudky

Ve významném díle *O povaze předsudků* z roku 1954 definoval Allport předsudek jako "*příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě anebo věci, který člověk zaujímá předem, bez opravdové zkušenosti nebo bez ohledu na ni.*"¹³ Allport zmiňuje existenci pozitivně zabarvených předsudků, ale upozorňuje na to, že etnické předsudky, které se staly jeho zaměřením, jsou především odmítavé.

Vedle Allportova pojetí někteří jiní autoři chápou pojem předsudek pouze jako předsudky s negativní konotací vůči určité skupině, zatímco pozitivně či neutrálně naladěné „předsudky“ označují jako **stereotypy**. Bierhoff (In Nakonečný, 1999, s. 154) označuje za stereotyp kognitivní komponentu předsudku.

Stereotypy můžeme dělit na autostereotypy, tedy stereotypy zaměřené na skupiny, již je člověk členem ("my samy"), a na heterostereotypy, tedy stereotypy zaměřené na cizí skupiny ("ti druzí"). (Nakonečný, 1997, s. 223)

¹¹ V originále "evaluative conditioning"

¹² Nakonečný, 1997, s. 221

¹³ Allport, 2004, s. 38

Důležitým aspektem předsudku je jeho **neměnnost**. Předčasné zobecnění na základě mylných nebo neúplných informací nemusí být ve svém výsledku předsudkem, pokud jsme ochotni při konfrontaci s novými skutečnostmi tento svůj chybný názor přehodnotit. "*Předčasný soud se stává předsudkem pouze tehdy, je-li nezvratný i tváří v tvář novým poznatkům.*"¹⁴ Předsudky konfrontované s odlišnou realitou mají tendenci vyvolávat emotivní obranné reakce. (Allport, 2004, s. 41) Druhým důležitým aspektem předsudku je tedy jeho silná **emoční akcentace**. (Nakonečný, 1999, s. 154)

Z hlediska **funkcí** plní předsudky například tyto: zdůvodnění kulturně nepřijatelných potřeb, patologického nepřátelství, naplňují potlačené potřeby, chrání proti ohrožení sebeúcty, pomáhají k bohatství nebo naopak zdůvodňují chudobu, podporují agresi navozenou frustrací aj. Toto podporuje například výzkum Campbella z roku 1947, kde se ukázalo, že „*osoby, které byly odhadnuté jako nespokojené s jejich vlastní ekonomickou situací, projevovaly nepřátelské postoje vůči Židům častěji než ty, které byly ekonomicky uspokojené.*“ (Nakonečný, 1999, s. 154)

Musil (2005, s. 77) definuje předsudek výstižně jako "*zvláštní druh postojů, vyznačující se rigiditou, fixovaností a afektivním založením.*"

1.6 Změna postojů

Někteří autoři, například Bohner a Wänke, vidí proces změny postojů natolik propletený se vznikem postojů, že z principu toto dělení odmítají. (2006, s. 69-70) U spousty jiných autorů ale toto dělení můžeme nalézt, a proto se mu může tato podkapitola věnovat. Považuji však za vhodné názor Bohnera a Wänkeové zmínit.

Pro možnost změny postoje je důležitá jeho síla nebo intenzita. Extrémní postoje (které jsou v populaci vcelku vzácné) jsou vůči změně odolnější než postoje umírněné, neutrální. Důležitý je také subjektivní význam postoje pro naši konkrétní osobnost a jeho ukotvení v systému postojů (viz kapitola 1.2), které dodává stabilitu a zvyšuje odolnost vůči změnám. (Nakonečný, 1999, s. 136 – 138) Nevýznamnější postoje se v běžném životě zpravidla nemění, a pokud, tak pod vlivem velice silné zkušenosti jako psychický otřes, trauma či životní krize. (tamtéž, s. 147 – 149)

Pokud mají lidé již nějaký vyhraněný názor, snaží se informacím, které tento postoj rozporují, bránit. Často tak činí **diskreditací zdroje, novou analýzou** informace, která

¹⁴ Allport, 2004, s. 41

hledá jiné závěry, anebo **účelovým výběrem** pouze částí informací. Tento výběr si přitom lidé většinou neuvědomují. (Hayesová, 2013, s. 104)

Na druhou stranu, setká-li se člověk s postojem, který je blízký jeho postojům, zaměří se na jejich společné rysy, zdůrazní tak jejich blízkost a pravděpodobněji tak dojde k přijetí. (Hayesová, 2013, s. 111) V souladu s tímto Nakonečný zmiňuje tendenci člověka zapamatovat si spíše to, co je v souladu s našimi postoji. „*Rokeache: „Mysl je „otevřená“ především tomu, co je v souladu s jejími postoji.“* (Nakonečný, 1999, s. 140 – 141)

U změny postojů hraje důležitou roli **sociální tlak**. I když člověk získá nějaké přesvědčení (např. že kouření škodí zdraví), pokud sociální skupiny, jejich je členem, nebo jejichž členem chce být, vykazují onen zpochybněný objekt postoje jako normu (kouření je normální), nemusí samo přesvědčení stačit k plné změně postoje a ovlivnění chování. (Hayesová, 2013, s. 101)

Jako jeden z důvodů změny (ale i utváření) postojů uvádí Heider (In Hayesová, 2013, s. 102) snahu o **kognitivní rovnováhu**, tedy o to, aby jednotlivé postoje nebyly v nesouladu s dalšími postoji, neboť takový nesoulad vyvolává v člověku, který ho prožívá, stres. Newcomb (In Hayesová, 2013, s. 103) dodává, že kognitivní nerovnováha tento stres vyvolává pouze v případě, že je pro člověka vysoce relevantní.¹⁵ Festinger (tamtéž) vidí kognitivní disonanci jako hlavní zdroj změny postojů, ale i jako důvod vzniku nových, které nám pomáhají interpretovat situaci novým odlišným způsobem, který odstraní nesoulad.

Tuto přirozenou tendenci lze využít (a zneužít) při snaze někoho přemluvit, čehož se využívá například v reklamách, kde celebrity doporučují nějaký výrobek či podporují nějaké hnutí. (Bohner a Wänke, 2006, s. 62) Snaha o soulad mezi naším pozitivním vztahem k oné celebritě a vztahem k objektu, který propaguje, může při dostatečné důležitosti oné osoby způsobit pozitivní přijetí i vychválené věci.

Dalším prostředkem změny postojů je efektivní komunikace. Zde změna postoje závisí nejenom¹⁶ na argumentech, ale také na **zdroji informací** (řečníkovi atd.)

¹⁵ „Když se snažíme vyvolat změnu postoje, často nám to ztěžuje fakt, že lidé málokdy věnují pozornost věcem, o nichž si myslí, že se jich netýkají.“ (Hayesová, 2013, s. 109)

¹⁶ Dle Nakonečného je názor, že mohou postoj změnit fakta, přímo „naivní“; rozhodující je „vztah jedince k faktům“. (Nakonečný, 1999, s. 148)

a **charakteristice jejich příjemce** (např. sugestibilita). Změna postoje díky sympatiím ke zdroji je silná, dle Chaikena (In Hayesová, 2013, s. 105 - 106) však brzy mizí. U zdroje informací hraje roli také jeho důvěryhodnost, její vliv ale také s časem prudce klesá.

U obsahu sdělení, které se nás má snažit přesvědčit, je důležitá také jeho vnímaná **míra jistoty**. Slova jako „není pochyb, že...“ mají větší přesvědčovací efekt než „zdá se, že...“ (Hayesová, 2013, s. 108)

Významný vliv při změně našich názorů a postojů má také fakt, zda si myslíme, že se nás někdo aktivně snaží přesvědčit. Pokud tutéž informaci zaslechneme „jakoby náhodou“, její přesvědčovací efekt je mnohem vyšší. Tato informace pro nás ovšem musí být relevantní. (Hayesová, 2013, s. 107)

Velkou důležitost má také **emocionální stránka** sdělení. Experiment z roku 1953 věnující se účinnosti preventivní filmů o zubní hygieně, který prováděli Janis a Feshbach, skončil tak, že přemíra důrazu na strach a bolest nevyvolala v respondentech změnu chování, naproti tomu pozitivně naladěné filmy chování respondentů příznivě ovlivnily – přitom ovšem obě skupiny dle dotazníku vykázaly změnu postoje, chování ovšem jen jedna. Tyto výsledky ovšem nelze zobecnit na všechny případy, jak ukázal další experiment z roku 1956 o tetanu. Zde míra strachu korespondovala s mírou změny postoje, ovšem změna chování se nijak výrazně neprojevila. Lze usoudit, že námět postoje je důležitým faktorem. (Hayesová, 2013, s. 108 – 109)

Dle Newcomba, Turnera a Converse (In Nakonečný, 1999, s. 153) jsou pro změnu postoje stěžejní **nové informace** o objektu. „*Postoje vůči objektu podléhají změně tehdy, když nové informace vyvolají změnu vnímaného obsahu objektu.*“¹⁷ I u tohoto případu změny postoje je ale nutno brát v potaz výběrovost informací v souvislosti s kognitivní rovnováhou, obranou vyhraněných názorů, zdroj informací atd. viz dříve v této podkapitole.

¹⁷ Nakonečný, 1999, s. 153

2 Adolescence a dospívající

2.1 Definování adolescence

Termín adolescence, odvozený od latinského slovesa *adolescere* – *dospívat*, byl poprvé použit již v 15. století a označuje specifické vývojové období v ontogenezi člověka. Odvozený pojem *adolescenti*, využívaný nyní především v kontextu psychologických věd, můžeme v českém jazyce volně zaměnit za pojem *dospívající*, užívaným především ve spojení s lékařskými vědami, či za širší označení *mládež*, užívané především v pedagogice a sociologii. (Macek, 1999, s. 11)

Historicky se v evropském výzkumném kontextu adolescence tradičně oddělovala od pubescence a začínala většinou patnáctým rokem života a končila obvykle rokem dvacátým, přičemž její počátek se spojoval s plnou reprodukční zralostí, ale závěr závisel spíše na psychologických a sociologických aspektech. Z anglosaských zemích se nicméně po celém světě rozšířil pohled na adolescenci jako na **celé období mezi dětstvím a dospělostí**, a takto ho přijala i většina našich současných autorů. (Macek, 1999, s. 11–12) Podle různých autorů je pro větší konkrétnost adolescence různě dělena na další dílčí celky. Vágnerová (2008, s. 322-323) dělí toto období na dvě fáze, a to *ranou adolescenci* (přibližně 11-15 let) a *pozdní adolescenci* (přibližně 15-20 let). Právě pozdní adolescence bude hlavním zájmem této kapitoly.

Podle Vágnerové (2008, s. 321-322) je v moderní době typické, že se dospívání **rozšiřuje**, tedy že dříve začíná, ale také později končí. Přitom samotní dospívající tuto dobu chápou jako něco, co je potřeba zvládnout co nejrychleji, aby se mohli vyrovnat dospělým.

Z pohledu dnešní doby a našeho kulturního okruhu je zajímavé, že historicky adolescence jako ohraničené a lidmi vnímané období vždy neexistovala, a v některých kulturách díky splynutí pohlavní zralosti se zralostí sociální neexistuje dodnes. (Skorunková, 2013, s. 59)

2.2 Adolescence z pohledu různých teorií

Neexistuje jediná obecně platná teorie, která by definovala, co je to adolescence. Můžeme se na dospívání dívat z více různých pohledů, a to jak v kontextu historickém, tak v kontextu zaměření vybraného konkrétního zájmu. (Macek, 1999, s. 16) Následuje

několik stěžejních teorií, které nám pomohou udělat si obrázek o možných pojetích dospívání.

G. S. Hall: Bouře a konflikt

Hall přišel na přelomu 19. a 20. století s první ucelenou koncepcí adolescence jakožto vývojového období, a vysloužil si tak přívlastek „otec adolescence.“ Ovlivněn Darwinem a jeho teorií evoluce viděl vývoj člověka jako paralelu na celý fylogenetický vývoj druhu, pevně geneticky zakódovaný v každém z nás, který vede od animálního primitivismu až k civilizovanosti. Adolescenci charakterizoval jako období **turbulence a oscilace mezi protiklady**, plnou idealismu, vyjadřování emocí a revolty proti „všemu starému“ i za cenu utrpení. Skrze darwinovskou paralelu se v tuto dobu mladý „divoch“ mění v civilizovaného člena společnosti. „*V adolescenci jako by se člověk podruhé narodil.*“¹⁸

Pro společnost měla tato teorie značný přínos ve svém vysvětlení adolescentního chování jako přirozeného a nevyhnutelného a ovlivnila tak možný pohled na výchovu. (Macek, 1999, s. 16-17)

S. Freud a A. Freudová: Pohled psychoanalýzy

Podobně jako Hall vidí Freud adolescenci jako přirozenou, biologicky opodstatněnou a divokou, důraz je ovšem kladen na pohlavní dozrávání. Sexualita v této fázi vývoje kvůli narůstajícímu napětí oživuje rané komplexy a dochází k tzv. druhé oidipovské situaci, kdy díky zvnitřnění mizí sexuální zájem o rodičovskou figuru a hledá se nový objekt zájmu – dospělý muž nebo žena. Důležité je **osvobození se ze své závislosti na rodičích**, což někdy bohužel doprovází až nepřátelský postoj. (Macek, 1999, s. 17-18)

Freuova dcera, Anna, považovala adolescenci dokonce za důležitější období než rané dětství. Růst pudových tendencí má za následek dva důležité obranné mechanismy: *intelektualizaci* a *asketismus*. Intelektualizace přeměňuje sexuální puzení na jinou úroveň energie a rozvíjí intelektuální aktivity, projevující se zájmem o filosofické otázky, dlouhé debaty, umění apod. Naproti tomu asketismus znamená nadměrnou sebekontrolu a úplné potlačení pudových tendencí. (Vágnerová, 2008, s. 322)

¹⁸ Macek, 1999, s. 17

R. J. Havighurst: Vývojový úkol

Tento koncept konkretizuje adolescenci jakožto samostatné ontogenetické období se svými specifickými odlišnostmi a úkoly. Vývojový úkol obsahuje potřeby společnosti a její očekávání, ale také potřeby a očekávání konkrétního jedince, tedy to, čeho chce člověk v životě dosáhnout, ale i to, čeho si myslí, že by měl dosáhnout, vzhledem ke společnosti, ve které žije. K naplnění těchto úkolů vedou osvědčené a společností nabízené cesty a vzorce chování, které ale jedinec nemusí respektovat – ovšem je poté často sankcionován.

Příkladem takového vývojového úkolu je třeba přijetí vlastního těla a jeho fyzických změn, dovednost vytváření vztahů s vrstevníky obou pohlaví nebo získání zkušeností v erotickém vztahu a příprava na partnerský život.

Důležité pro relativně snadné a úspěšné splnění těchto úkolů je jejich započetí ve správnou chvíli, v době tzv. *teachable momentu*¹⁹. Pokud se o splnění vývojového úkolu pokusí jedinec později, nebo naopak dříve, zvládnutí úkolu je výrazně obtížnější (např. být matkou v patnácti je určitě výrazně obtížnější než ve dvaceti). (Macek, 1999, s. 20-21)

E. H. Erikson: Postupné utváření jedince

Na podobných základech vývojového úkolu s kořeny také v psychoanalýze vznikl Eriksonův epigenetický model vývoje, tedy přístup zdůrazňující postupné utváření jedince pomocí postupu konkrétními fázemi. Obsahuje osm etap a každá z nich obsahuje nové jevy a vlastnosti, přitom přechod z jedné fáze do další doprovází úspěšné či neúspěšné splnění vývojového úkolu a s tím spojené pozitivní nebo negativní důsledky. Dospívání je dle Eriksona charakteristické **hledáním vlastní identity**, které doprovází boj s nejistotou (o sobě samém, svém místě ve společnosti atd.). (Macek, 1999, s. 22-23 a Vágnerová, 2008, s. 322-323) Zdůrazňuje důležitost adolescence a význam vyváženosti biologických, psychosociálních i kulturních faktorů pro vývoj, a také nevytržitelnost tohoto období z kontextu předchozího i následujícího vývoje. (Macek, 1999, s. 24-25)

¹⁹ Lze přeložit opisem jako „chvíle, kdy se lze učit“

2.3 Socializace a hledání sebe sama

Krátký výčet několika stěžejních teorií o dospívání nám nastínil, jak obsáhlé a komplikované téma adolescence je a jak široce by bylo možné jej rozebírat. Dále se zaměřím pouze na několik stěžejních aspektů a pojmů, které se k dospívání a dospívajícím váží, a to vzhledem k provázanosti s první kapitolou této práce, tedy s postoji.

Socializace

Aby byl jedinec ve společnosti úspěšný, musí si osvojit takové vlastnosti a dovednosti, které jeho společnost preferuje. Socializace je proces, při kterém se člověk seznamuje se svým socio-kulturním prostředím a osvojuje si vyžadované způsoby chování a normy. (Výrost a Slaměník, 2008, s. 49) Giddens definoval socializaci jako „*proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře.*“²⁰ Je tedy zřejmé, že pro období adolescence je socializace jedním ze zásadních témat. Přitom Janoušek (In Řezáč, 1998, s. 43-44) připomíná, že socializace není pouze procesem, kdy společnost formuje jedince, ale že jde o „*souhrn procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem.*“ Socializace ovšem nikdy zcela nekončí, jde o celoživotní proces. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 54)

Hledání identity

Vágnerová (2008, s. 325) uvádí rozvoj a hledání identity jako hlavní zaměření pozdní adolescence. Dospívající sami usilují o změny a uvědomují si, že mohou ovládat svůj vlastní život. Dochází k experimentování, v některých případech až extrémnímu. Pro někoho však následný koncept dospělosti, který je spojen s definitivními volbami, nemusí být lákavý a dochází ke snaze oddálit či zabrzdit tento přechod. Volnost a menší zodpovědnost pozdního dospívání jsou dle Říčana²¹ lákadly aktuálního trendu *kultu nezralosti*.

V návaznosti na Eriksona rozvinul jeho koncept hledání **identity** Marcia, který přišel se čtyřmi stavy ve vývoji identity, rozlišenými dle toho, zda je jedinec se svou identitou spokojen a jak ji řeší:

²⁰ Giddens, 1999, s. 39

²¹ In Vágnerová, 2008, s. 325

Dosažená identita – Stav, jehož jedinec dosáhne po projití krizí, po období kladení otázek a zpochybňování přesvědčení svých rodin, kdy si vybere ty názory a postoje, které ho sebeurčují.

Přejatá nebo předčasně uzavřená²² identita – Tento stav identity znamená stále vidění světa a stále názory, ke kterým jedinec ovšem nedošel díky krizi a zhodnocování, ale díky nekritickému přijetí autorit.

Moratorium – Stav obvykle přítomný při krizi identity, kdy jedinec ještě aktivně hledá odpovědi a identita není uzavřená. (Skorunková, 2013, 118) Ten stav se pojí s úzkostí a pochybnostmi. (Macek, 1999, s 26)

Difúzní identita – Stav, kdy člověk neprožívá krizi, ale ani potřebu hledat své já. V takovém stavu je velice snadno ovlivnitelný a mění názory i chování dle toho, jaké skupiny je zrovna členem a jaké od té skupiny cítí očekávání. Sebehodnocení takového jedince závisí na hodnocení okolí. (Macek, 1999, s. 25)

Charakteristická pro adolescenci a potřebná pro hledání identity je zvýšená **sebereflexe**. Nejprve jde hlavně o formu zvýšené percepce – vnímání sebe, svých různých rolí – která často vyvolává zmatek nad vlastními pocity a sebou samým. S nárůstem zkušenosti se u reflexe více objevuje introspekce²³ a sebehodnocení. (Macek, 1999, s. 61) Pro proces hledání identity je důležitým prostředkem sebezpoznání také **hodnocení druhých osob²⁴**. Naplnění očekávání okolí může být užitečné pro sebezpoznání, protože znamená pro jedince hodnocení. Můžu ale nastat i obranná reakce, kdy se dospívající snaží proti tomuto hodnocení okolí naopak vymezit, nastane „rebelie.“ Efektivním prostředkem pro definování sebe sama je také **srovnávání s jinými lidmi**, vždyť dosažení nové identity znamená zavržení starých vzorů a najití nových (viz *dosažená identita*). (Vágnerová, 2008, 406)

Mezi konkrétnější aspekty identity patří **genderová²⁵ identita**. Společnost v době adolescence pokládá na dospívající v tomto ohledu vyšší nároky, kterým se adolescenti obvykle snaží přizpůsobit. Samy dospívající ženy (i muži) vnímání **ženskou roli** jako

²² Pojem *předčasně uzavřená identita* užívá například Macek (1999, s. 26)

²³ Reflexe motivů a prožitků spjatých s vědomím vlastního já (Macek, 1999, s. 61)

²⁴ Jde hlavně o subjektivně významné osoby a vrstevnické skupiny; důležité jsou také vnímané společenské normy (Macek, 1999, s. 61)

²⁵ Gender aneb sociální pohlaví, sociálně a kulturně formulované představy o tom, co je mužské a co ženské, co znamená být mužem nebo ženou (Sloboda, 2016, s. 154)

méně imponující a spojenou s více omezeními. Vedle toho **mužská role** je hodnocena jako výhodnější a chlapci jsou na ni hlavně pyšní. S těmito rolemi se pojí (společností vnímané) maskulinní a feminní rysy. Jisté maskulinní vlastnosti jsou i při projevu u dívek hodnoceny pozitivně, naopak ale feminní projevy u chlapců obvykle znamenají ztrátu uznání. (Vágnerová, 2008, s. 422-423) Jelikož je adolescence plná nejistoty a snahy o vymezování, dochází ke zvýraznění potřeby skupinové konformity. „*Adolescenti vyžadují dodržování mužských a ženských standardů, dočasně znovu narůstá netolerance a zvyšuje se kritičnost k odlišnostem.*“²⁶ Tuto radikalizaci můžeme chápat jako vývojově regresivně potřebnou, pro udržení alespoň nějakých jistot. (Janošová in Vágnerová, 2008, s. 423) Po zvládnutí „nalezení sebe sama“ tato intolerance vůči nedodržování genderových rolí zpravidla klesá. (Vágnerová, 2008, s. 423)

Kognitivní změny

Proces hledání vlastní identity je umožněn v adolescenci mimo jiné díky vývoji poznávacích neboli kognitivních schopností.

V době rané adolescence se začíná objevovat **abstraktní myšlení**, které s sebou nese schopnost představit si reálně neexistující, schopnost práce s abstraktními pojmy, hledání alternativních řešení, ale také schopnost reflektovat sám sebe. (Inhelder a Piaget in Macek, 1999, s. 57) Vedle toho sociální inteligence (a související sociální kompetence) je v mnohém závislá hlavně na sociálním učení, tudíž u různých kultur a v různých sociálních prostředích může být různá, není vývojově podmíněna. (Lloyd in Macek, 1999, s. 57)

U smýšlení dospívajících můžeme najít tyto typické (nové) znaky: připouští variabilitu různých možností, dovedou uvažovat systematictěji, ověřují hypotézy a experimentují s vlastními úvahami. (Vágnerová, 2008, s. 333)

V praxi tyto nové schopnosti umožňují dospívajícím lépe uvažovat o svých aktuálních možnostech, což jim dodává vědomí kompetence a efektivnost při řešení problémů – to vše **zvyšuje povědomí o sobě, své nezávislosti a o vlastní hodnotě**. (Macek, 1999, s. 58)

²⁶ Vágnerová, 2008, 423

Dospívající dokáží chápat obecnější pravidla, ale v rámci nejistot, typicky spojených s tímto obdobím, vyžadují jejich **bezvýhradnou platnost**; relativita nedodává pocitu jistoty, výjimky a kompromisy jsou odmítány.

Proti nejasnosti a mnohoznačnosti se adolescenti často brání radikalismem, jejich nezralost jim brání tolerovat určitou míru nejistoty poznání jako trvalý a neměnný stav. Typickým projevem jsou **zkratkovité generalizace**, které se dorostu těžko vymlouvají, protože „*hledání kompromisu či konsensu bývá v tomto věku chápáno a prožíváno až jako morální selhání.* (Vágnerová, 2008, s. 337)

Typické pro smýšlení v adolescenci je **emocionální zatížení** - aktuální emoce úsudek a myšlení silně ovlivňují.

Emoční změny

Hormonální změny spojené s biologickým dospíváním stimulují u adolescentů změny v oblasti citového prožívání. Emoce jsou kolísavé, labilnější, zmatené, projevuje se zvýšená dráždivost a přecitlivělé reakce, které jsou většinou krátkodobého charakteru, ale přesto jsou velice intenzivní a nepředvídatelné, nemusí se opakovat. Samotné dospívající tyto výkyvy obtěžují – netuší jejich příčinu, neumí si ji vysvětlit, reagují proto rozmrzele. Navenek je patrná větší **impulzivita a nedostatek sebeovládání**.

Vnitřní nízká frustrační tolerance a nevyzpytatelnost přehnaných citových reakcí adolescentů způsobuje, že je jejich okolí méně akceptuje. Vedle toho je typická **emocionální uzavřenost** a nechut' své city projevovat, přitom uvnitř jedince probíhá silná myšlenková analýza. Zvýšení zaměření na vlastní emoce vede k jejich prohlubování a sklonům ke špatné náladě. Projevuje se také **přecitlivělost** na projevy okolí (které bývají hodnoceny přehnaně kriticky), **vztahovačnost** a hostilita, vše spojené s nejistotou vlastní identity. Toto turbulentní období končí s ustálením hormonálního růstu, podpořeného korekcí ze strany zkušenosti, tzv. *obdobím vystřízlivění*. (Vágnerová, 2008, s. 340-343 a Macek, 1999, s. 59-60)

Vrstevnické skupiny

Pro úspěšné osamostatnění a najítí sebe sama je u dospívajících důležitá jiná další sociální skupina, která není jejich rodinou – vrstevnická skupina. Vrstevníci adolescenta

mají podobné problémy, nejsou vůči němu v nevyrovnaném postavení a mohou sdílet jeho názory, normy a preferovaný způsob života. (Vágnerová, 2008, s. 371)

Vztahy uvnitř vrstevnické skupiny jsou do určité míry pro dospívajícího nenahraditelné. Skupina dává adolescentovi možnost zkoušet, kým je či kým by chtěl být, bez závazků. Vzájemné vztahy jsou instrumentální – jsou prostředkem ujasnění vztahu k sobě samému. (Macek, 1999, s. 71-72)

Identifikace s vrstevnickou skupinou a vznik **skupinové identity** pomáhá nejistému dospívajícímu cítit alespoň nějakou jistotu ohledně sebe sama při svém adolescentním hledání identity. Díky této vazbě se zvyšuje pocit sebevědomí a naopak snižuje osobní zodpovědnost.

U dospívajících existují různé **psychologické potřeby, které může vrstevnická skupina naplňovat**, například potřeba stimulace, smysluplného učení (spojené s možností referenčního učení a zpětnou vazbou), potřeba jistoty a bezpečí a akceptace, potřeba určit si vlastní pravidla.

Pro pocit vlastní hodnoty je užitečné, že ve vrstevnické skupině má adolescent jiné role nežli v rodině a své postavení si zde vydobyl na základě jiných parametrů. Členové skupiny mohou být vzorem k identifikaci (viz 0) (Vágnerová, 2008, s. 371-375)

Morálka a hodnoty

Klíčovým aspektem socializace je osvojení společenských hodnot a norem. Podle Eriksona je adolescence jakýsi most mezi „dětskou morálkou“ s jejími jasnými pravidly udávanými autoritami a mezi morálkou dospělého, která se zakládá na osvojených zvnitřněných principech.

Podle Seiferta a Hoffnunga²⁷ se v tomto období tvoří morálka na dvou základních pilířích – zaprvé díky rozvoji myšlení může dospívající uvažovat o teoretických etických problémech a aspektech, a zadruhé si díky vztahům se svým okolím uvědomuje hodnotu vztahů obecně.

Podle Kohlberga²⁸ se většina adolescentů nalézá v období **konvenční morálky**, kdy odvozují morální principy z chování svého okolí a **uznání okolí je pro ně stěžejní**.

²⁷ In Macek, 1999, s. 83

²⁸ In Macek, 1999, s. 83

Jen málokterí adolescenti se dostanou do stádia postkonvenční morálky, kdy jedinec zcela přebírá zodpovědnost sám za sebe na základně zvnitřněného a osobního pojetí spravedlnosti a svobody. (Macek, 1999, s. 82-83) Důležitost uznání okolí nastupuje ovšem s odmítnutím automatické akceptace dosud respektovaných norem – adolescent se snaží **odpoutat** od závislosti na starých autoritách a hledá vlastní hodnoty, které bude zastávat. Pohled na morálku u mladších dospívajících přitom bývá **generalizovaný**, touží po naprosté rovnosti pravidel pro všechny, bez jakýchkoliv výjimek. Navzdory tomu hlavně díky silné sociální identifikaci s vrstevnickou skupinou nedokáží její členy hodnotit objektivně a dochází k úpravám morálky na základě **konformity**. Rozvoj kritičtějšího pohledu nastupuje s vyšším věkem, ale již v pozdější adolescenci, a v některých momentech může dosahovat postkonvenční morálky. (Vágnerová, 2008, s. 396-399)

Podle Vágnerové není problémem adolescentů nedostatek hodnot, ale spíše jejich množství a nejasné umístění na žebříčku, tedy priority. Dospívající lidé hledají stabilitu a nejasnost důležitosti různých hodnot, někdy i jejich vzájemný rozpor, je v dnešním světě mate. Dospělost v tomto ohledu znamená uvědomit si, že jistoty dosáhnout nelze. (Vágnerová, 2008, s. 399-400)

2.4 Generace

Pojem generace pronikl během posledních let do povědomí veřejnost jako málokteré sociologické téma. O vzájemných vztazích nebo rozdílech mezi „baby-boomers“ a „mileniály“ si přečteme na stránkách internetových novin takřka denně. Salt (In McCrindle, 2014, s. 7) ovšem varuje před přehnaným zjednodušováním, kterého se média často dopouštějí.

Ve Velkém sociologickém slovníku je generace definována jako „velká, soc. diferencovaná skupina osob, které jsou spojené dobově podmíněným stylem myšlení a jednání a prožívají podstatná období své socializace ve shodných hist. a kult. podmínkách.“²⁹ Procesy probíhající v období socializace (zmněné v předešlých podkapitolách) do značné míry utváří osobnost jedince, je proto zřejmé, že lidé narození v obdobných podmínkách budou obdobně ovlivněni. Při snaze definovat konkrétní generace je nutné brát v potaz historické a kulturní souvislosti – tedy odlišit například generaci 70. let v USA od téže ročníků v Československu – ovšem v dnešní

²⁹ Petrušek a kol., 1996, s. 339

globalizované době se u nejnovějších generací spousta rozdílů smývají, a proto myslím, že studie zaměřené například na americký kontinent jsou silně aplikovatelné i na naše podmínky.

Generace Z je definována roky narození přibližně 1998 – 2010, valná většina současných adolescentů tudíž spadá do této kategorie.

Dle McCrindla vyrůstají děti generace Z v **době plné rychlých změn**. Kvůli zestárlé světové populaci bude tato generace pracovat déle, **žít déle** a i jejich důchody budou muset být sponzorovány déle. Je to ale hlavně generace nejvíce zasažená **technologiami** a **globalizací** – žádná jiná generace nebyla tak propojená a vzdělaná jako je tato. Mají jedinečnou perspektivu pohledu na svět díky dospívání během ekonomicky nejistých let³⁰, při kterých ale zažívali vzájemné globální propojení.

Jedná se o generaci *digitální domorodců*³¹, tedy o generaci používající informační technologie od svých raných let. Tato generace je také první zcela globální, propojená skrze společně oblíbené filmy, celebrity a virální youtube videa. Výrazná je preference obrazových sdělení, od shrnujících videí po universální loga a memy, které překračují jazykové bariéry a vítězí v této době informačního přehlcení. Více času než kterákoliv generace před nimi tráví **vzděláváním**, které už není spojeno pouze s určitou životní fází, ale stává se celoživotní záležitostí. A více než kdy dřív jsou tito dospívající **formováni svými vrstevníky**, právě díky mnohem širším možnostem vzájemného neustálého spojení a vzájemného ovlivňování. (McCrindle, 2014, s. 14-18)

Generace Z je ale také generací nejvíce **opečovanou** a **materiálně zajištěnou**. Žijí životy nadměru organizované svými rodiči, s **malým množstvím svobody**, ale také málo sourozenci. Jejich životy se z velké části přesunuly **dovnitř** do budov, čemuž se nelze divit díky prodlouženému vzdělávání, důrazu rodičů na **školní přípravu** a další **mimoškolní aktivity** jako kroužky, ale také kvůli **strachu o bezpečnost** dětí.

Děti této generace dospívají rychleji než jejich předchůdci a víc než kdokoliv jiný zvládají mnoho úkolů zároveň, tzv. multitasking, ke kterému jsou vedeni světem kolem sebe od útlého věku. Přeskakují rychle z jednoho úkolu na druhý a právě rychlosti často dávají větší váhu než přesnosti. (McCrindle, 2014, s. 71-72)

³⁰ Světová finanční krize cca 2007 až 2015

³¹ McCrindle užívá pojmy *digital integrators* a *digital natives*

Podle Tulgana (2013) mají členové generace Z oproti předchozím generacím nižší očekávání, jejich požadavky jsou skromné a mnohem opatrněji projevují důvěru. Jako jeden z klíčových trendů formujících tuto generaci uvádí *infinite diversity* – nekonečnou rozmanitost. O **rozdílnosti** přemýšlí zcela novým způsobem, **nezapadají** (a ani nechtějí zapadat) **do starých kategorií**, které mísí a vytváří vlastní a nové.

Vzájemná propojenost a informovanost dala této generaci možnosti nezvyklého politického i sociálního aktivismu, který je v nynějších dnech demonstrován například globálně koordinovanými protesty za zastavení globálního oteplování, který iniciovala patnáctiletá studentka Greta Thunberg³². Tento úspěch ilustruje i lepší generační přijímání odlišností vzhledem k tomu, že Greta trpí poruchou autistického spektra³³.

³² Viz například článek The Guardian dostupný na <https://www.theguardian.com/environment/2019/apr/16/greta-thunberg-urges-eu-leaders-wake-up-climate-change-school-strike-movement> [cit. 2019-06-01]

³³ Viz status z ověřeného twitterového účtu "*Today is #AutismAwarenessDay. Proud to be on the spectrum!#aspiepower #autism*" dostupný na <https://twitter.com/gretathunberg/status/1112954917826842624> [cit. 2019-06-03]

3 Homosexualita a LGBT+

3.1 Kdo je (a není) homosexuál

Dubaj (In Janošová, 2000, s. 13) v roce 1994 definoval homosexualitu jako „*geneticky determinovaný celoživotní a neměnný stav libida, při kterém jedinec za podmínek možnosti svobodné volby preferuje za účelem sexuálního a citového kontaktu osobu stejného pohlaví, přičemž takto vzniklý stav se svojí kvalitou v plné míře vyrovnává vztahu heterosexuálnímu.*“³⁴

Tato definice reflektuje milník roku 1992, kdy byla homosexualita vyňata z mezinárodní klasifikace nemocí. Snahy o léčení homosexuality se snižovaly silně již od 70. let dvacátého století, ale až právě rok 1992 se stal oficiálním potvrzením těchto snah. (Janošová, 2002, s. 13) (Více viz kapitola 3.2)

Stěžejním pro definici homosexuality je **sexuální orientace člověka**. V historickém vědeckém kontextu se pojetí sexuální orientace silně proměnilo – původní dominantní představou byla sexuální orientace jakožto *bipolární kategorie*, která dělila orientaci na čistě **heterosexuální** (přitažlivost opačného pohlaví) nebo čistě **homosexuální** (přitažlivost vůči stejnému pohlaví). Jelikož byly ovšem pozorovány i jevy toto rozporující (např. homosexuální chování v armádě či popírání prokázaných homosexuálních tužeb), objevila se představa orientace jakožto *kontinua*, obsahující různé škály a přímky (např. úroveň přitažlivosti pohlaví), po kterých se jedinec může pohybovat i v čase. I tato představa se v moderní době však ukázala jako nedostatečná, a tak se přidala představa orientace jako *pole*. Ta zohledňuje jak různé míry přitažlivosti k různým pohlavím, tak i sociální a kulturní aspekty sexuality. (Sloboda, 2016, s. 16-17)

Zmíněné objevené odchylky, jako je homosexuální chování jinak heterosexuálních mužů ve vězení, jsou projevem **sexuálního chování**, nikoliv sexuální orientace.

Oproti očekávání nemusí sexuální orientace určovat odpovídající sexuální chování. Existují například homosexuálně orientovaní lidé, kteří se budou celý život zdržovat homosexuálního sexuálního chování, nebo jednoznační heterosexuálové, kteří zažijí životní období s výlučně homosexuálním chováním. Důvody k takovému chování mohou být například náboženské nebo situačně motivované – náboženství může

³⁴ Upraveno ze slovenského originálu

zakazovat homosexualitu či homosexuální styk substituuje styk heterosexuální v prostředí bez opačného pohlaví. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 20-22)

3.1.1 LGBT+

Zajímáme-li se v dnešní době o problematiku lidí s homosexuální orientací, dříve nebo později narazíme na zkratku LGBT, popřípadě na některou z jejích prodloužených variant (LGBTQIA apod.). Písmena v základním tvaru této zkratky zastupují tyto menšiny: L – Lesby³⁵, G – Gayové³⁶, B – Bisexuálové a T – Transgender osoby. U rozšířených verzí můžeme najít také například písmena I – Intersex³⁷ osoby, A – Asexuálové a Q jako Queer³⁸. V aktivistických a odborných kruzích je tato zkratka preferována před pojmem *sexuální menšiny* z několika důvodů: neredukuje problematiku **pouze na sex**, neevokuje **nedůležitost** pojmu menšina, zahrnuje i **problematiku genderových** menšin a **nestigmatizuje** nálepkou nemoci. Takto zvolená zkratka odkazuje na fakt, že se nejedná o sourodou skupinu, ale o skupinu s velkou rozmanitostí. (Sloboda, 2016, s. 58-59)

Tato práce je zaměřena pouze na "první dvě písmena" zkratky LGBT, tedy na lesby a gaye, ale jejich problematika je v dnešní době často řešena v rámci problematiky celého spektra, které LGBT+ zastává.

3.2 Homosexuální chování z pohledu historie

Pro porozumění aktuální problematice homosexuálních menšin je užitečné znát historický kontext, který nám může pomoci pochopit vznik a důvod přetrvávání některých současných témat.

Vznik pojmenování

Homosexualita jako lidská sexuální orientace nebo jen pojmenování sexuálních praktik je sama o sobě poměrně moderní kategorií – v našem kulturním kontextu byl historicky využíván spíše pojem *sodomie*³⁹, která byla do 18. století obecně zastřešujícím pojmem

³⁵ Homosexuálně zaměřené ženy

³⁶ Homosexuálně zaměření muži

³⁷ Osoby bez jednoznačného biologického pohlaví či se znaky obou (Sloboda, 2016, s. 157)

³⁸ Kategorie zastřešující snahu neidentifikovat se v rámci tradičního vymezení genderu a sexuality (Sloboda, 2016, S. 158)

³⁹ Pojem z dnešního hlediska obsahoval krom homosexuality například pedofilii, zoofilii či incest (Sloboda, 2016, s. 41)

pro typ nezákonného činu, které odporoval normě manželské sexuality. (Nedbálková, 2011, s. 46)

Do doby 19. století, kdy vzešly kategorie heterosexuální a homosexuální do povědomí, neznamenala náklonnost k osobě stejného pohlaví či sexuální styk s ní ještě to, že by byl člověk nějakým zvláštním typem člověka. (Rupp, 2001, s. 85) Slovo *homosexualita* vymyslel a prvně použil maďarský novinář Karl Maria Kertbeny už v roce 1869, ale až v roce 1886 se tento pojem dostal do odborné publikace z pera německého psychiatra Richarda von Kraft Ebbing. Ebbing sám homosexualitu principiálně nestigmatizoval, popsal ji jako variantu sexuálního chování. Termín *heterosexualita*, též v základu vymyšlený Kertbenym, se do odborných kruhů dostal až o několik let později. (Sloboda, 2016, s. 41)

Medicína od poloviny 19. století hlouběji zkoumala lidskou sexualitu a začala rozlišovat její různé druhy, jejichž cílem není rozmnožování. Sexuální aktivity mezi osobami stejného pohlaví byly na tomto základě definovány jako druh perverze. Zprvu byla tato perverze viděna jako rozpor mezi předpokládaným genderem osoby a jejím myšlením, cítěním a chováním – jako problém se zdálo, že ženy se snaží být muži a muži ženami. Až později za těžiště "problému" tehdejší sexuologové označili erotickou přitažlivost k osobě stejného pohlaví, nikoliv snahu o změnu své pohlavní podstaty. Odstartovalo hledání fyzické příčiny tohoto chování a objevil se pohled na homosexuály jako na "oběti fyzického a následně mentálního defektu". Myšlenka, že na utváření stejnopohlavních tužeb mají vliv sociální faktory, se hojně rozšířila s teoriemi Freuda. Na přelomu 20. století pak odborníci přišli s názorem, že sexuální přitažlivost k osobám stejného pohlaví může sloužit jako **rozpoznávací lidská charakteristika**. (Rupp, 2001, s. 89-94)

Homosexualita v dějinách

Výskyt homosexuálního chování je předpokládán za velmi pravděpodobný v celé historii lidstva. Pro prehistorickou dobu samozřejmě neexistuje dostatek informací, ale už na počátku padesátých⁴⁰ let 20. století se vědci pokusili tuto mezeru doplnit studiem současných primitivních společností. Z šedesáti sedmi hodnocených kultur celého světa jich dvacet sedm homosexuální chování trestalo (i až smrtí) či potlačovalo

⁴⁰ Janošová, 2000, s. 36

a devětačtyřicet kultur toho chování buďto akceptovalo, nebo bylo dokonce důležitým prvkem jejich sociálního či náboženského systému. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 105) Jiné studie mluví o přírodních společenstvích uznávajících možnost změny rodové, resp. genderové identity – toto se týká asi 115 kmenů původních obyvatel severní Ameriky. (Janošová, 2000, s. 36)

Z dob starověkých kultur máme zprávy o homosexuálních vztazích především mladíků a starších mužů, a to třeba ze staré Číny, Japonska, Egypta, ale především starověkého Řecka. (Janošová, 2000, s. 37) Zde šlo pravděpodobně o jediné místo a dobu, kdy byly homosexuální vztahy rovnocenné vztahům heterosexuálním. V Římě, který ve velkém přebíral zvyky Řecka, se již tato rovnováha nechovala. Mimořádně netolerantní byli vůči homosexuálnímu chování Židé. Ve světě Islámu je homosexuální chování historicky zapovězeno, avšak jeho výskyt byl v určitých dobách vysoký, pravděpodobně jako kompenzace v kultuře, kde muži nemají přístup k ženám. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 105-107)

Nástup Konstantina Velikého na císařský římský trůn⁴¹ znamenal přijetí židovsko-křesťanského učení a morálky a pro říši posun k celospolečenskému odmítání homosexuality. (Mašlová, 2000, s. 43) Negativní postoj křesťanství k homosexualitě je založen především na příběhu o Sodomě ze Starého zákona, ale již v době středověku se našlo několik křesťanských myslitelů, kteří příběh interpretovali jako trest za odmítnutí poutníků, nikoliv za homosexualitu. Převládající postoj byl nicméně k homosexualitě odmítavý. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 107-108)

První významná dochovaná zmínka z našeho území pochází z roku 1353 z tzv. Karolínského trestního kodexu, podle kterého byla homosexualita tvrdě⁴² trestána. (Janošová, 2000, s. 44) Evropský novověk nebyl oficiálně, hlavně díky církvi, dále homosexualitě nakloněn, nicméně zmínky existují jak z dob renesance, tak například od dvora Ludvíka XIV. ve Versailles. Pro Čechy znamenala vláda Josefa II. jisté umírnění alespoň v trestnosti homosexuality, která začala být trestána "pouze" vězením. Do povědomí veřejnosti se homosexualita začala více dostávat na konci 18. století díky častým aférám u německého dvora probíraným i v novinách. (Janošová, 2000, s. 44-45)

⁴¹ Rok 306 n. l.

⁴² Podle *Kroniky města Luccy* (In Himl, Seidl a Schindler, 2013, s. 44) nechal Karel IV. kastrací, natažením na žebřík a následným upálením ztrestat sodomitu - pravděpodobně zde bylo ale největším hříchem zneužití dítěte, jelikož zmíněný potrestaný pohlavně zneužil desetiletého chlapce. Pod definici sodomie spadala jak pedofilie, tak stejnopohlavní styk.

Druhá polovina devatenáctého století pak přivedla homosexualitu do zájmu vědeckého zkoumání a byla definována jako sexuální deviace. (viz podkapitola 0)

Přelom dvacátého století znamenal první významnější snahy o dekriminální homosexualitu, zatím však bezvýsledné. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 109) Posun ke svobodě jednotlivce a zájem o individualitu nastolil pro přijetí homosexuality lepší směr, který byl přerušen nástupem druhé světové války. Nacismus pohlížel na homosexuální chování mužů jako na plýtvání a trestem byla často kastrace či odvoz do koncentračního tábora, kde byli homosexuálové označováni růžovým trojúhelníkem. (Janošová, 2000, s. 47-48)

Období po druhé světové válce znamenalo ve vyspělých státech postupné dekriminální homosexualitu – Československo bylo jednou z prvních zemí, kde se tak stalo roku 1961. Tento přelom však neznamenal konec diskriminace, jakékoliv veřejné projevy stejnopohlavní náklonnosti byly posuzovány jako veřejné pohoršení, byl zakázán vznik organizací s touto tematikou a veřejnost nebyla informována. Následkem tohoto přístupu byly silné předsudky a negativní postoje společnosti. (Janošová, 2000, s. 48-49)

V Evropě a později i USA se po druhé světové válce začínají objevovat větší organizace a hnutí bojující za práva homosexuálů. Projevovaly se snahou o dialog se společností, vydáváním časopisů a různými podpůrnými programy. (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 109)

Situace ve Spojených státech byla silně vyhrocena v neprospěch homosexuálů díky panickému strachu z komunismu. V období studené války byla tradiční rodina viděna jako bašta boje proti komunismu a "homosexuální zvrácenost" byla spojena právě s komunistickou hrozbou, za významného přičinění prezidenta Josepha McCarthyho. V roce 1950 byla senátní výborem vydána zpráva o *Zaměstnávání homosexuálů a jiných sexuálních zvrhlíků ve vládním sektoru*, která označila zaměstnání jediného homosexuála jako *zničující pro ostatní zaměstnance*, které by se onen homosexuál snažil zlákat k perverzním praktikám a v novinách vycházely nenávistné sloupky o "*buzerantech a lidech, které byste nesnesli ani ve svém koši na odpadky*"⁴³ kteří infiltrovali státní správu. Nastala doba paranoidního honu na tyto "sexuální devianty",

⁴³ Rupp, 2001, s. 146

kterí byli viněni z většiny sexuálních zločinů, a konaly se pravidelné neopodstatněné razie v gay barech a organizacích. (Rupp, 2001, s. 145-155)

Přelomová událost moderních dějin homosexuálního hnutí nastala v noci 27. června 1969 v baru Stonewall Inn v New Yorku a později vešla ve známost jako **Stonewallské nepokoje**. Policejní razie neskončila jako obvykle mírumilovným odvedením zatčených, ale došlo k potyčkám, které vyburcovaly komunitu a incident se posléze stal symbolem hrdosti, odporu a sebezpřijetí a stal se milníkem, který vyburcoval hnutí za práva homosexuálů v USA. (Rupp, 2001, s. 179-183) Významným činitelem byla také epidemie AIDS/HIV v 80. letech, která homosexuální komunitu v USA a některých západních zemích velice silně zasáhla a zpolitizovala a je s LGBT komunitou veřejností spojována dodnes. Vedle toho česká veřejnost i gay komunita neměla s HIV nebo AIDS během 80. a 90. let takřka žádné zkušenosti. (Himl, Seidl a Schindler, 2013, s. 532-535)

V Československu se situace začíná měnit po roce 1989. Vznikají první výrazné organizace, které zastřešuje *SOHO – Sdružení osob homosexuální orientace*, později transformované na *Gay iniciativu*, a *GL-liga*. Aktivismus v Česku se poněkud lišil od zemí západního světa, kde především mobilizoval komunitu – u nás hlavně vyjednával politické změny, pro veřejnost viditelný příliš nebyl. Úspěchy ovšem měl – návrh zákona o registrovaném partnerství prochází při svém šestém návrhu a přes veto prezidenta v roce 2005 parlamentem, s platností od června 2006. Aktivita iniciativ poté upadá a výrazněji se obnovuje se vznikem *Platformy pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu – PROUD*, v roce 2011. Od téhož roku se v Praze zakládá tradice průvodu *Prague Pride*, které je vyvrcholením týdenního festivalu a dá se srovnávat s podobnými akcemi⁴⁴ konanými ve světě. (Sloboda, 2016, s. 43-44)

3.3 Problematika homosexuality dnes

V *Analýze situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR z roku 2007* se dočteme, že v posledních desetiletích se začíná ve společnosti obracet trend odmítání LGBT lidí, ale že nelze říci, že by dosáhli rovnocenného postavení, jak z pohledu sociálního tak právního. Ve společnosti se nadále setkáváme s *heteronormativním* pohledem, tedy s podvědomím vnímáním heterosexuality jako jediné (resp. jediné

⁴⁴ Tzv. Pride pochody či Průvody hrdosti (mezinárodně známé jako Pride parades či Pride marches) jsou mezinárodně konané akce oslavující přijetí LGBT+ jak ve společnosti, tak i jako součásti identity jednotlivců, případně slouží jako demonstrace za práva těchto menšin.

obvyklé) sexuální orientace, a s **homofobií**, tedy s neopodstatněnou obavou z členů LGB(T). Výskyt obou těchto jevů je sociologicky zmapován a závisí na vzdělání, míře konzervatismu, náboženském přesvědčení, bydlišti⁴⁵, věku, pohlaví a osobních zkušenostech s LGBT lidmi.

Trendem od 90. let byl jednoznačný posun k liberalizaci, který se zpomalil na přelomu tisíciletí a v některých aspektech jako je manželství pro homosexuální páry a adopce dětí zaznamenal do roku 2007 i regresi. (s. 43-44) Z výsledků průzkumu z roku 2017⁴⁶ vyplívá, že od roku 2008 se postoje veřejnosti opět zlepšují.⁴⁷

V kontextu Evropské unie se problematikou LGBT *zabývá Agentura Evropské unie pro základní práva* (dále jen FRA⁴⁸). Ta vytvořila v roce 2009 širokou analýzu *Homofobie a diskriminace na základně sexuální orientace a genderové identity* a v roce 2013 vydala výsledky výzkumu, který proběhl ve všech zemích EU a Chorvatsku.

Podle výsledků výzkumu skoro polovina (48%) respondentů **nepřiznalo svou sexuální orientaci** (či identitu v případě transgender osob) všem či žádnému z členů rodiny, 28% se přiznalo jen několika nebo žádným kamarádům a jen u 21% byla jejich sexuální orientace (nebo identita) známá všem jejich spolužákům či spolupracovníkům. Nízká čísla se týkala nejvýrazněji bisexuálních mužů. Čtyři pětiny respondentů odpovědělo, že **vtípky** na adresu LGBT jsou zcela běžné a polovina věří, že je běžné, aby politici v jejich zemi mluvili urážlivě o LGBT lidech. (FRA, 2013, s. 25-26)

V USA výzkumy zjistily, že studenti hlásící se k LGBT příslušnosti jsou až čtyřikrát častěji obětí **šikany**, a podobné výsledky hlásí i západoevropské země. (Beňová, 2007, s. 50) U nás nebyla do roku 2009 šikana na školách z důvodů sexuální orientace zkoumána. Výsledky výzkumu Pechové⁴⁹ ukázaly, že v intervalu pěti let (tedy mezi roky 2004 až 2009) zažilo šikanu na základní nebo střední škole z důvodů své (potvrzené či jen vytušené) homosexuální nebo bisexuální orientace 44%

⁴⁵ Ve smyslu počtu obyvatel

⁴⁶ Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2017

⁴⁷ Výzkum *Hodnoty a postoje v České republice 1991–2017* potvrzuje pozitivní trend například otázkou "Které ze skupin lidí byste nechtěl(a) mít za sousedy?" kde v roce 1991 51% respondentů označilo homosexuály za odmítanou skupinu, zatímco v roce 2008 jenom 20%. Mírný nárůst zaznamenal rok 2017, kdy se procenta zvýšila na 24. V roce 2017 ovšem zaznamenaly nárůst všechny zaznamenané skupiny, výsledky tedy pravděpodobně kopírují trend obecně snížené snášenlivosti a ne jen snížené snášenlivosti k homosexuální menšině.

⁴⁸ V originále European Union Agency for Fundamental Rights

⁴⁹ Pechová, 2009, s. 11-12

homosexuálních mužů, 18% žen a 33% bisexuálních mužů a 36% žen. Jen menšina uvedla šikanu jako systematickou, ale někteří uvedli spoluúčasť či ignoraci ze strany pedagogického sboru. Tato zjištění označuje Pechová za velmi závažné. Zpráva FRA z téhož roku zmiňuje, že spousta států EU vůbec problematiku LGBT menšin ve svém curricula či vzdělávání učitelů neřeší (a někde je i tuto problematiku řešit zcela zakázáno). Analýza zmiňuje i možné následky této školní šikany, od školní absence po sebepoškozování. (FRA, 2009, s. 13) Ve výsledcích následného výzkumu FRA mezi zeměmi EU, který se konal v roce 2012, je uvedeno, že 8 z 10 studentů z každé LGBT podskupiny a v každém státě EU (a Chorvatsku) bylo svědkem negativních komentářů a činů směřovaných na žáky považované za LGBT. (FRA, 2013, s. 12)

Analýza dále vidí portrétizaci LGBT lidí v **médiích** jako problematickou, převážně zatíženou stereotypy či až vyloženě homofobní či transfobní, zaměřující se pouze na sexuální aspekty. Hodnotí však, že se situace pomalu zlepšuje. (FRA, 2009, s. 9)

Co se týče **církví a politiků** našla analýza nadměrné množství příkladů, kdy se svým vlivem zaměřují proti LGBT lidem a jejím právům. Jako pozitivní výjimky jmenuje některé církve v Nizozemí a Finsku. (FRA, 2009, s. 10)

Ze zpráv z některých členských států vyplývá, že je nahlášených asi jen 20% činů klasifikovaných jako *hate crimes*⁵⁰. Mnohé státy ovšem nevedou statistiku těchto činů, obrázek je v tomto případě tedy dost nekompletní. (FRA, 2009, s. 11) Výzkum FRA uvádí, že 47% respondentů pocíťovalo diskriminaci nebo obtěžování z důvodu své sexuální orientace (FRA, 2013, s. 3) a 26% respondentů čelilo na veřejnosti v posledních pěti letech fyzickému útoku či výhrůzkám násilím a z toho průměrně 59% usuzuje, že se tak stalo kvůli jejich příslušnosti k LGBT. (FRA, 2013, s. 21)

Z hlediska **zdraví a zdravotnického systému** zmiňuje analýza případy zacházení s pacienty z LGBT komunity s despektem, s přirovnáváním jejich orientace k zoofilii či mentální poruše a existenci tzv. *konverzních terapií*⁵¹ u dětí v ústavní péči.

⁵⁰ Česky označováno jako *trestné činy z nenávisti*, ovšem pojem hate crime se stává mezinárodně rozšířeným (použit i na stránkách a analýze Ministerstva vnitra např. <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx> [cit. 2009-06-04])

⁵¹ Postupy, při kterých se má za pomoci převážně psychologických nebo spirituálních technik změnit pacientova sexuální orientace. Za vymícení těchto praktik, často odborně označených za neúčinné a škodlivé pro duševní zdraví, se postavilo například Ministerstvo zdravotnictví Velké Británie (viz <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20150505175118/http://www.professionalstandards.org.uk/footer-pages/news-and-media/latest-news/news-article?id=db1f5a9e-2ce2-6f4b-9ceb-ff0000b2236b>)

Upozorňuje také na problematiku dárcovství krve, kde v některých státech přetrvává diskriminace. (FRA, 2009, s. 14) V dotaznících pro dárce krve můžeme nalézt dotazy týkající se stejnopohlavního styku, jejichž potvrzení dárce z možnosti krev darovat vylučuje. Toto odkazuje na spojení gay komunity s epidemií AIDS z osmdesátých let. Ač je pravým rizikovým faktorem promiskuita, nikoliv sexuální orientace, dotazy míří pouze na homosexuálně či bisexuálně se chovající jedince a heterosexuální promiskuity si nevšímá. (FRA, 2009, s. 54)

V posledních letech se problematika LGBT+ práv zviditelnila především v USA, kde se díky nástupu republikánského prezidenta Donalda Trumpa změnila politická atmosféra.⁵² V České republice se v nedávné době zviditelnilo téma svateb stejnopohlavních párů.⁵³

[cit. 2019-06-05] nebo

https://web.archive.org/web/20150123004221/http://www.psychotherapy.org.uk/UKCP_Documents/policy/MoU-conversiontherapy.pdf [cit. 2019-06-05])

⁵² Například dříve na oficiálních stránkách Bílého domu existovala sekce věnující se právům LGBT, viz <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/civil-rights/discrimination> [cit. 2019-06-22] nebo <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/06/09/fact-sheet-obama-administrations-record-and-lgbt-community> [cit. 2019-06-05], nyní tato problematika na aktuálních stránkách chybí.

⁵³ Například díky KDU-ČSL, která na svém sjezdu 1. 4. 2019 přijala usnesení konstatující, že "*...manželství je svazkem muže a ženy, manžela a manželky, svazku, který tvoří základ a předpoklad rodiny, takže žádná jiná definice manželství není z racionálních důvodů možná.*" viz. <https://www.kdu.cz/akce/sjezd-2019/aktuality/usneseni-prijata-na-sjezdu-kdu-csl-2019> [cit. 2019-06-22]

4 Výzkumné šetření

Hlavním cílem této práce je snaha zmapovat postoje dospívajících k homosexualitě a homosexuálům, **výzkumný problém** byl tudíž definován takto:

Jaké jsou postoje dospívajících v ČR k homosexualitě?

Na základě odborné literatury a doposud organizovaných výzkumech byly stanoveny tři dílčí otázky:

Liší se tyto postoje v závislosti na pohlaví hodnocené homosexuální osoby?

Liší se tyto postoje v závislosti na tom, zda respondent osobně zná někoho s homosexuální orientací?

Liší se tyto postoje v závislosti na sociokulturních faktorech?

Tyto otázky položily základ pro formulaci hypotéz:

H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.

Vágnerová, 2008 zmiňuje, že feminní projevy chování u chlapců jsou více odmítány než maskulinní projevy u žen. (s. 423) Výzkum Pechové z roku 2009 říká, že statisticky významně více zažili útoky nebo obtěžování na škole homosexuálně orientovaní muži než ženy. V celkovém měřítku (tedy i mimo prostředí škol) je tento trend u Pechové také potvrzen, ale v nižší hladině statistické významnosti. Častější diskriminaci na základě orientace uvedli ve výzkumu již z roku 2002, kterou provedla organizace Gay iniciativa, taktéž muži. (Procházka, Janík a Hromada, 2003 in Sloboda, 2016, s. 49)

H2: Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.

H3: Postoje žen budou liberálnější než postoje mužů.

H4: Postoje respondentů žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici.

H5: Postoje respondentů hlásících se k náboženské víře budou méně tolerantní než postoje nevěřících.

Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR z roku 2007 poukazuje na to, že výzkumy veřejného mínění tradičně spojují vyšší míru toleranci vůči homosexuální menšině se ženami, s lidmi s vyšším vzděláním, lidmi bez náboženského vyznání, obyvateli měst a s těmi, kteří někoho z této minority osobně znají. (s. 44) S těmito závěry korespondují i výsledky v publikaci *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017*, kterou v roce 2018 sestavil Rabušic a Chromková Manea.

H6: Postoje starších respondentů budou liberálnější než postoje nejmladších.

Vágnerová (2008) spojuje období adolescence se zvýšenou nejistotou, která se projevuje mimo jiné v kritičnosti vůči odlišnostem, především co se týče dodržování vnímaných mužských a ženských standardů. Tato kritičnost s věkem a lepším pochopením sebe sama a nalezením své identity klesá. (s. 423) Výzkum Pechové z roku 2009 říká, že na vysoké škole zažilo obtěžování významně méně členů homosexuální menšiny než na základní či střední škole.⁵⁴

4.1 Metoda a organizace výzkumu

Pro provedení výzkumu byla zvolena metoda dotazníkového šetření, tedy kvantitativní forma výzkumu. Dle Gavory (2000, s. 99) je dotazník nejčastěji užívanou metodou zjišťování údajů, je ovšem často špatně konstruován i vyhodnocován. Vzhledem k cílové skupině byla při formulaci průvodního textu i samotných otázek dotazníku zvolena uvolněnější jazyková forma, která by měla být pro dospívající přístupnější a měla by navodit méně formální atmosféru, která omezí tendence respondentů odpovídat dle vnímaných očekávání. (Pelikán, 2007) Metoda dotazníku může také alespoň do jisté míry snížit potřebu konformity, která je u adolescentů vysoká, jelikož názory respondenta nebudou konfrontovány se skupinou.⁵⁵

Předvýzkum proběhl ve dvou etapách. V první bylo využito pomoci tří osob (ze základního souboru), které se vyjádřily k první verzi dotazníku a na základě jejich připomínek byly některé otázky přeformulovány nebo rozděleny na více položek a byla navržena grafická podoba dotazníku. Následovala druhá etapa, kdy se k dotazníku

⁵⁴ V rámci vysokých škol může tento pokles souviset samozřejmě nejen s věkem, ale také se vzdělaností, která je také uváděna jako faktor vyšší tolerance k homosexuální menšině.

⁵⁵ Při samotném šetření ovšem většina respondentů seděla ve dvojicích ve školních lavicích, tudíž mohli i tak cítit tlak vzhledem k tomu, že vidět do dotazníku souseda bylo možné.

vyjádřilo šest osob (opět v rámci základního souboru) a došlo k potvrzení srozumitelnosti dotazníku.

Jako problematická se ukázala otázka 11, jejíž vyplnění záviselo na odpovědi v předcházející otázce (byla-li odpověď u otázky 10 "Ano", otázka 11 neměla být vyplňována). V rámci první etapy předvýzkumu byla otázka přeformulována, ale přesto v druhé etapě a následně i v rámci šetření několik respondentů otázku 11 vyplnilo, i když nemělo. Jelikož otázky 10 a 11 neslouží přímo k ověření hypotéz, byla jejich forma zachována.

Dotazník byl šířen dvěma způsoby, a to v tištěné a digitální formě. Tištěná verze dotazníku byla rozdána mezi 89 respondentů se 100% návratností, ale 8 dotazníků muselo být ze souboru vyřazeno pro neúplnost odpovědí či nevhodnost údajů (například odpověď "bojová helikoptéra" v otázce týkající se na pohlaví respondenta). V hlavičce dotazníku bylo upozorněno, že jeho vyplnění je zcela anonymní a dobrovolné. Digitální verze dotazníku vyhotovená pomocí *Google forms* zaznamenala 31 vyplnění, přičemž 3 sady odpovědí byly vyřazeny kvůli překročení hranice zkoumaného souboru (nevhodný věk respondenta). Celkem bylo vyhodnocováno 109 dotazníků.

Jako **výzkumný vzorek** pro tištěnou verzi dotazníku byli využiti žáci a studenti posledního ročníku základní školy a kvarty, sexty a septimy gymnázia. Digitální verze dotazníku byla zaměřena na dospívající (volně ohraničena věkem cca 14 – 21 let, ale akceptovány byly i odpovědi od dvou 25letých respondentů).

Pro **zpracování dat** byl využit Microsoft Excel, do něhož byly exportovány odpovědi předtím zanesené do digitální verze dotazníku. Vyhodnocení probíhalo pomocí kontingenčních tabulek a grafů. Při vyhodnocování hypotéz byly k odpovědím na škále přiřazeny koeficienty a poté spočítán jejich průměr.

Vzhledem k tomu, že krom oblasti sídel (viz hodnocení hypotézy H4 v 4.2.3) výsledky výzkumu korespondují s dalšími velkými výzkumy této tematiky, usuzuji, že dotazník lze shledat jako **validní**. Anonymita respondentů také zpravidla přispívá k vyšší validitě⁵⁶, ale pro některé adolescenty může anonymita znamenat možnost "předvést se" - několik takto naladěných dotazníků bylo vyřazeno na základě nesmyslných odpovědí. Většina otázek byla ve formě škály, kdy respondent vybíral z možnosti "zcela určitě –

⁵⁶ Gavora, 2000, s. 106

ano – nevím – ne – určitě ne", existoval tedy dostatečně široký výběr. Úroveň **reliability** zvyšoval vysoký počet otázek vztahující se ke každé hypotéze.

4.2 Prezentace a vyhodnocení výzkumného šetření

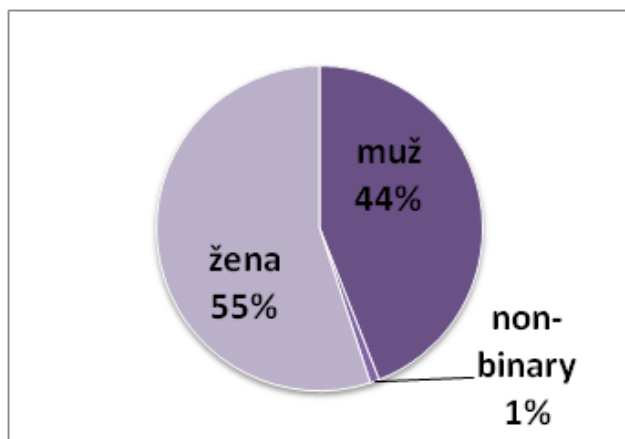
Dotazník se sestával z 25 otázek, z toho 6 bylo identifikačních⁵⁷ a ve své analogové formě se vešel na jeden list papíru potištěný z obou stran. Většina otázek byla uzavřeného charakteru, dvě byly polouzavřené⁵⁸ a dvě, týkající se na věk a pohlaví respondenta, otevřené. Otázky využitě pro hodnocení hypotéz měly formu škály.

Charakteristika respondentů

Pro identifikační účely byly v dotazníku určeny otázky 20 až 25, které se ptají na věk respondentů, jejich pohlaví, jakou školu nyní studují či příští rok studovat budou (dotazník byl rozdán v době po zveřejnění výsledků přijímacích zkoušek na střední školy), zda vyrůstali a žijí na vesnici (či malém městě do 2000 obyvatel) či ve městě a zda jsou věřící.

Pohlaví

Ve skupině respondentů byli zastoupeni muži a ženy v podobné míře s menší převahou žen⁵⁹, přitom jeden z respondentů se označil jako *non-binary*⁶⁰.

muž	48
non-binary	1
žena	60
Celkový součet	109

Graf 1- Pohlaví respondentů

Věk

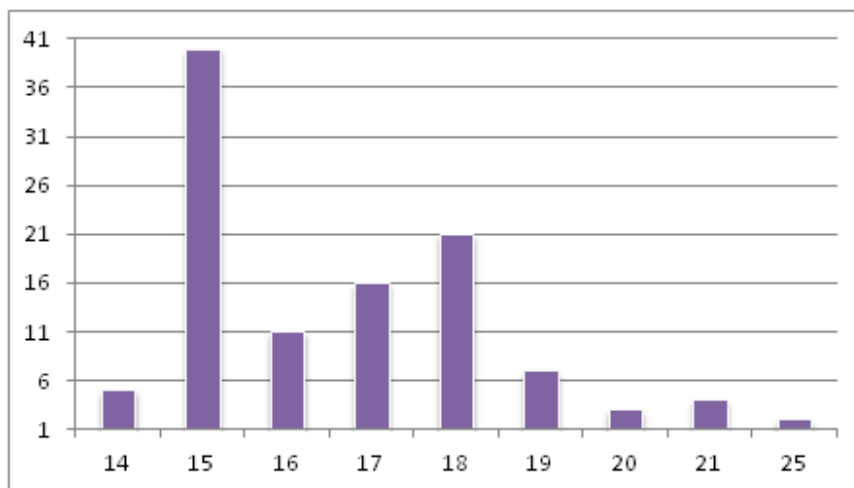
⁵⁷ Pelikán, 2007, s. 110

⁵⁸ Pelikán, 2007, s. 107

⁵⁹ Což přibližně odpovídá reálnému zastoupení v populaci, viz. například statistika *Obyvatelstvo podle pohlaví a věku k 31. 12. daného roku* z roku 2018 provedená Českým statistickým úřadem (Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-obyvateľstvo-a-rodiny-a-domacnosti-l36jv0fmo> [cit. 2019-06-22])

⁶⁰ Tuto kategorii užívají lidé, kteří odmítají binárnost genderových kategorií a nevidí sami sebe jako pouze muže nebo pouze ženu. (Sloboda, 2016, s. 153-155)

Dotazníkové šetření bylo definováno jako pro *dospívající*, přitom průvodní slovo v jeho digitální verzi poznamenávalo, že nejde pouze o absolutní číslo věku (14 – 20), ale že přijímá odpovědi i od těch, kteří určenou hranici lehce převyšují, ale stále se jako dospívající cítí a identifikují. Výsledný vzorek obsahuje věkové rozpětí 14 až 25 let s nejsilnějším zastoupením kategorie 15 let. Pro účely porovnávání mezi mladšími a staršími adolescenti v hypotéze H6 bude hranice určena mezi 15. a 16. rokem, což příhodně rozdělí skupinu na podobně velké části (41,3% a 58,7%).

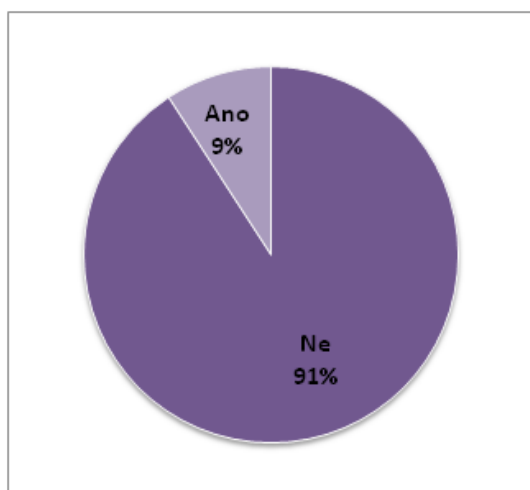

14 let	4,6%
15 let	36,7%
Celkový součet	41,3%
16 let	10,1%
17 let	14,7%
18 let	19,3%
19 let	6,4%
20 let	2,8%
21 let	3,7%
25 let	1,8%
Celkový součet	100,0%

Graf 2- Věk respondentů

Víra

Z celkového počtu 109 respondentů se pouze deset označilo jako věřící.⁶¹

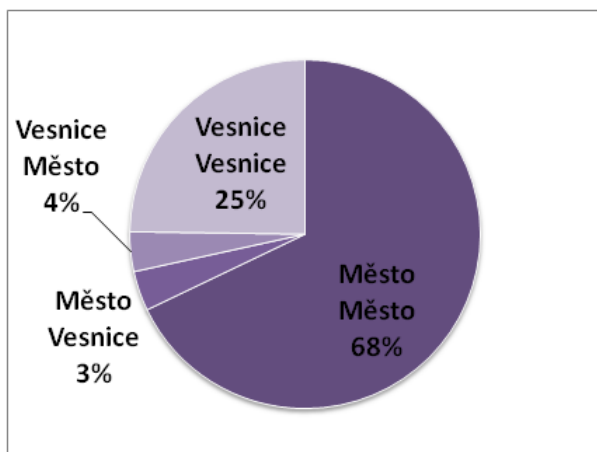
Ne	99
Ano	10
Celkový součet	109

Graf 3- Víra respondentů

⁶¹ Dle *Náboženské víry obyvatel podle sčítání lidu* (Český statistický úřad, 2014) lze od roku 1991 do 2011 sledovat výrazný trend úbytku obyvatel deklarujících se jako věřící na území ČR, a to z 44% v roce 1991 na 21% v roce 2011 (z toho třetina zvolila možnost *Nehlásí se k žádné církvi ani náboženské společnosti*). Díky možnosti nevyplnit otázku týkající se náboženské víry (zvolilo 45% obyvatel) v roce 2011 nelze přesně určit, do jaké míry klesl absolutní počet věřících a zda je trend úbytku věřících tak strmý, jak se zdá, ale je pravděpodobné, že procentuální zastoupení věřících ve skupině respondentů přibližně odpovídá současné realitě ČR – poměr nevěřících a věřících je silně nakloněn na stranu nevěřících.

Bydliště

V rámci posuzování vlivu sídla respondentů byly položeny dvě otázky – V jak velkém městě či vesnici (do 2000 obyvatel či nad 2000 obyvatel) žijí a v jak velkém městě (či vesnici) vyrůstali, resp. žili déle než deset let. Výsledky odhalily jen malé procento těch, kteří se mezi těmito dvěma kategoriemi přestěhovali (celkem 7%), většina respondentů žije většinu života ve městě (68%), čtvrtina na vesnici či velice malém městě (25%).

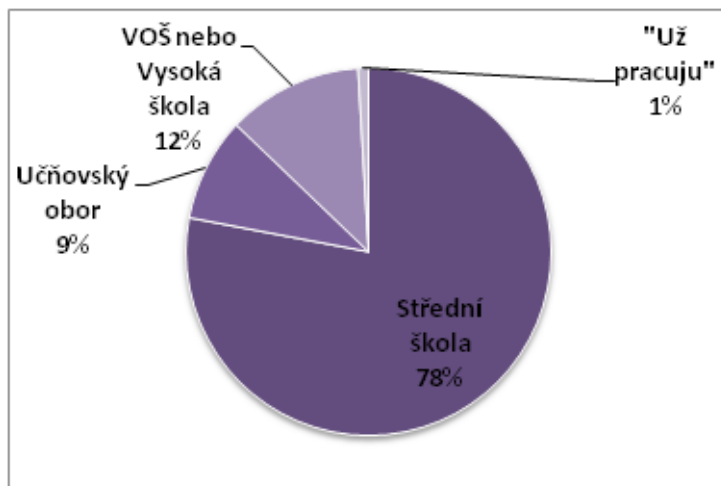

Graf 4- Sídla respondentů

Město	78
Město	74
Vesnice	4
Vesnice	31
Město	4
Vesnice	27
Celkový součet	109

Studium

Poslední identifikační otázka se týkala studia respondentů – na jakém typu školy buď nyní studují nebo na jaký typ školy nastupují příští rok (s ohledem na již jasné výsledky přijímacího řízení na střední školy). Se 78% dominují střední školy (kategorie obsahující i gymnázia), 12% respondentů tvoří vysokoškoláci nebo studenti vyšší odborné školy a 9% respondentů tvoří budoucí učňové. Jeden z respondentů, ač se považuje stále za dospívajícího, odpověděl, že již pracuje.

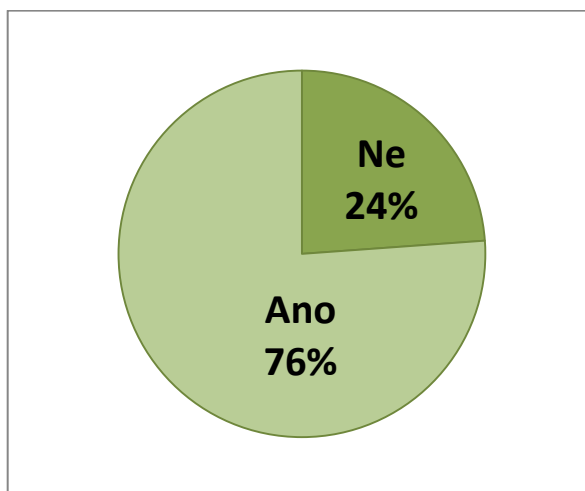

Graf 5- Vzdělání respondentů

Střední škola	85
Učňovský obor	10
VOŠ nebo Vysoká škola	13
"Už pracuju"	1
Celkový součet	109

4.2.2 Výsledky šetření

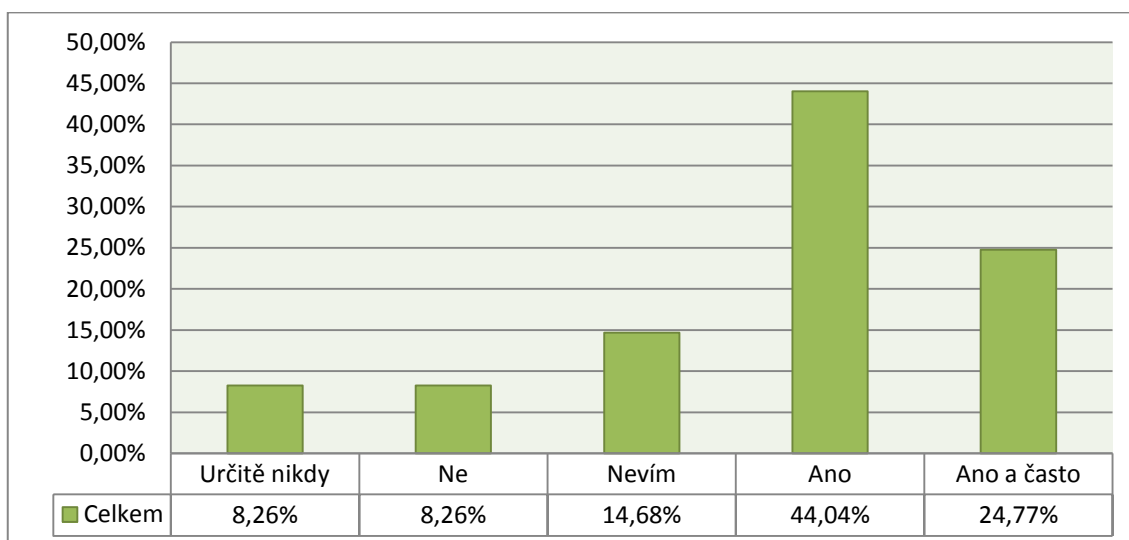
1) Znáš osobně někoho, o kom určitě víš, že je gay nebo lesba?

Graf 6 - Otázka 1

Výsledky první otázky ukázaly mezi respondenty výraznou převahu těch, kteří minimálně jednu osobu s homosexuální orientací osobně znají. Tato otázka se stala východiskem pro testování hypotézy H1, která předpokládá, že ti, kteří homosexuála osobně znají, budou mít k celé této menšině pozitivnější postoje.

2) Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

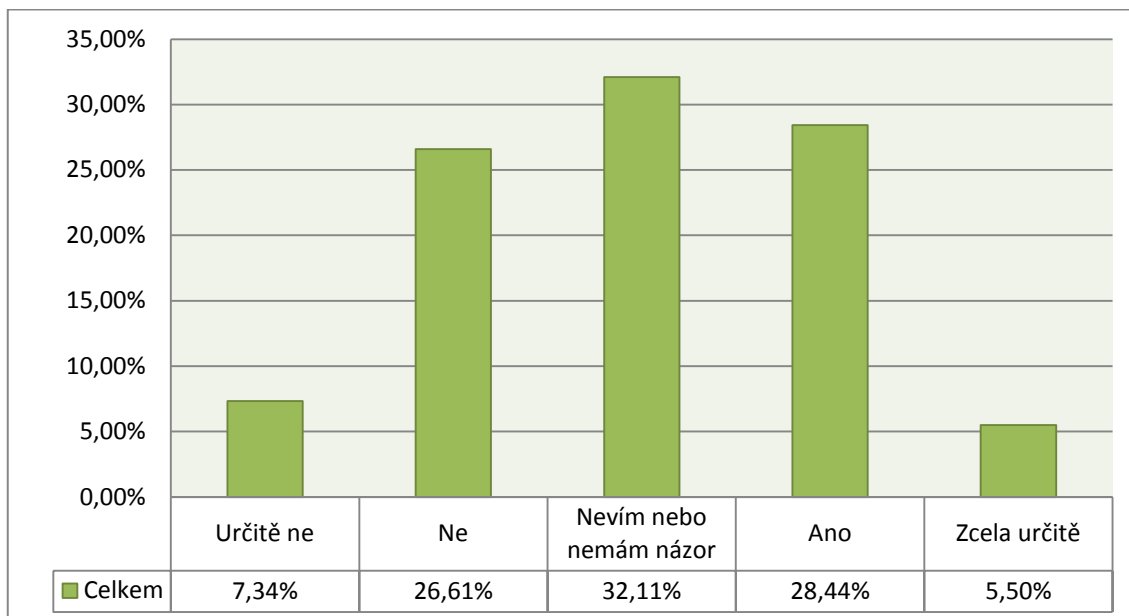

Graf 7 - Otázka 2

Výsledky otázky číslo 2 odhalují, že označení někoho za gaye nebo lesbu je u dospívajících velice časté. Formulace "ze srandy" může sice evokovat volnou neváznou atmosféru a "pouhé" škádlení, avšak i tak bude mít toto označení převážně urážlivý charakter. Pro dospívajícího homosexuála, který se snaží utvářet svou identitu

a stále pociťuje velkou potřebu konformity, může být rozpor mezi jeho sexuální orientací a snahou nestát se tím, z čeho si okolí tak často dělá legraci, velkým stresem.

3) Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

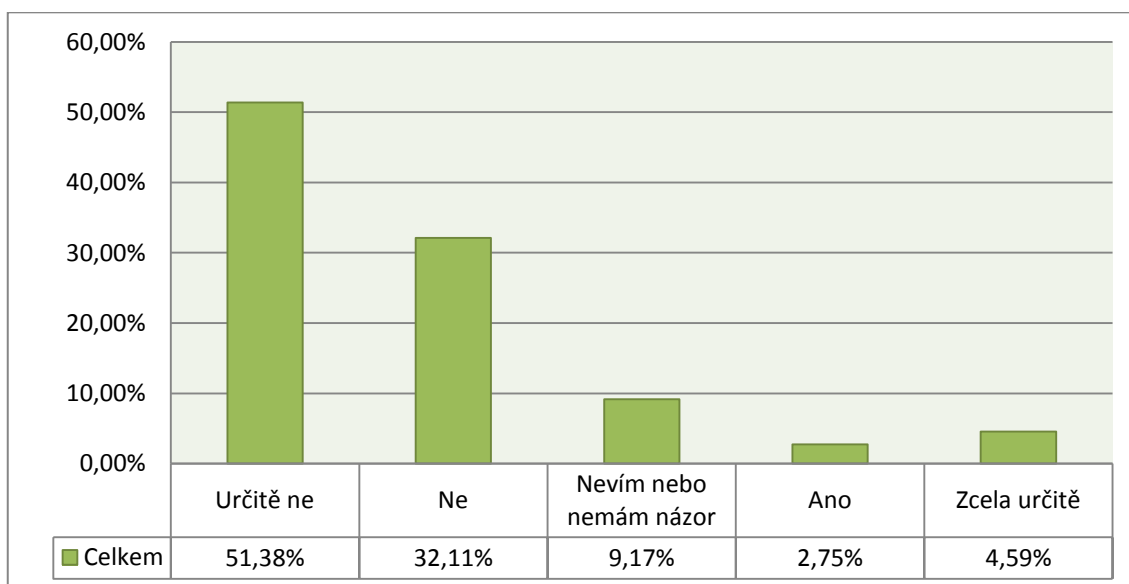
Graf 8 - Otázka 3

Odpovědi u otázky 3 rozdělily respondenty na tři takřka stejné části. Jedna z nich (33,95%) projevuje k označení za homosexuála pozitivní postoj v tom smyslu, že by jim toto označení nevadilo - lze tedy říci, že si jsou buďto tak jisti sami sebou, že se jim nadávka nedotkne, nebo nevidí homosexualitu jako něco, co je urážlivé.

Druhá skupina respondentů (32,11%) vyjádřila nejistotu nad svou reakcí nad označením za homosexuála, je tedy pravděpodobné, že je takto nikdo nikdy neoznačil.

Třetí skupina (33,94%) vyjádřila negativní postoj k tomu, že by je někdo označil za homosexuála. Tyto názory mohou hlavně u adolescentů vzhledem k potřebě konformity odrážet více vnímané postoje společnosti, kterým se chce jedinec přizpůsobit, než vnitřní názory samotného respondenta. Není ani vzácností, když se mladí homosexuálové, bojující s akceptací sebe sama, sami těmto označením brání velice silně.

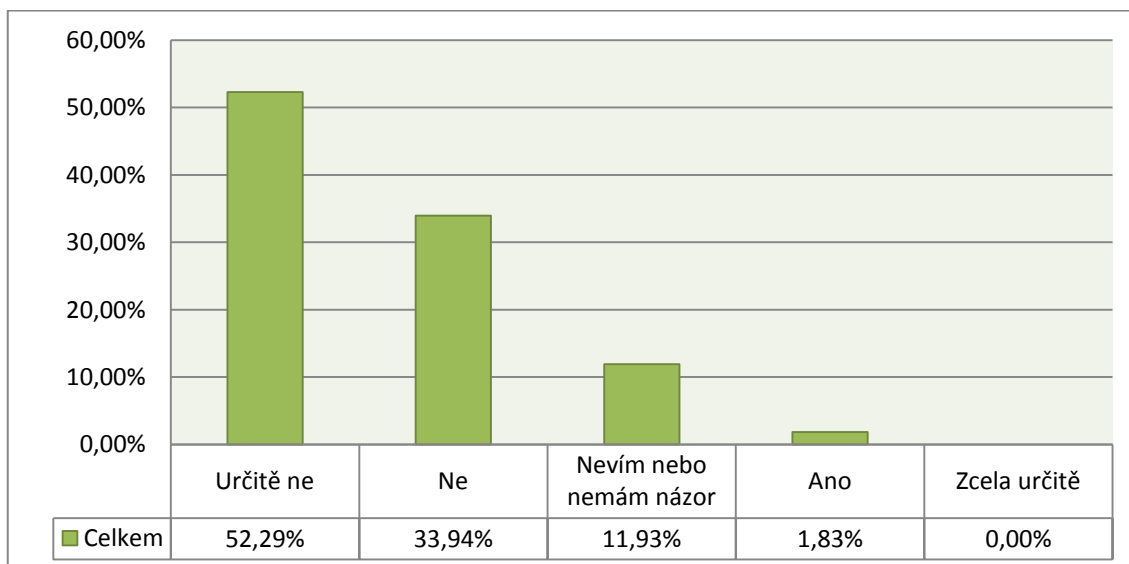
4) Vadilo by ti kamarádit s gayem?

Graf 9 - Otázka 4

Valná většina respondentů dle výsledků otázky 4 nemá teoreticky problém s přátelstvím se s gayem. Tato otázka ovšem nereflektuje rozdíly mezi pouhým teoretickým označením osoby za gaye a tím, co můžeme vnímat jako "gay chování". Výsledkem otázky přesto je, že samotná sexuální orientace není pro většinu respondentů důvodem k animozitě.

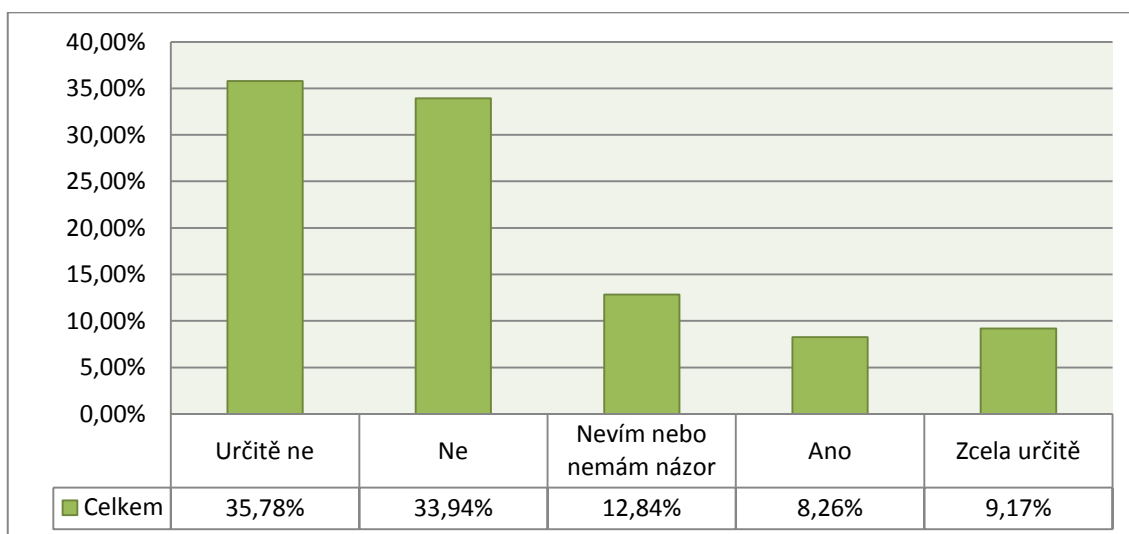
5) Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

Graf 10 - Otázka 5

Odpovědi u otázky 5 víceméně korespondují s úrovněmi odpovědí u otázky 4, s tím rozdílem, že přátelství s lesbou je viděno jako ještě o pár procent méně kontroverzní než s gayem a neobjevuje se ani jedna odpověď "Zcela určitě."

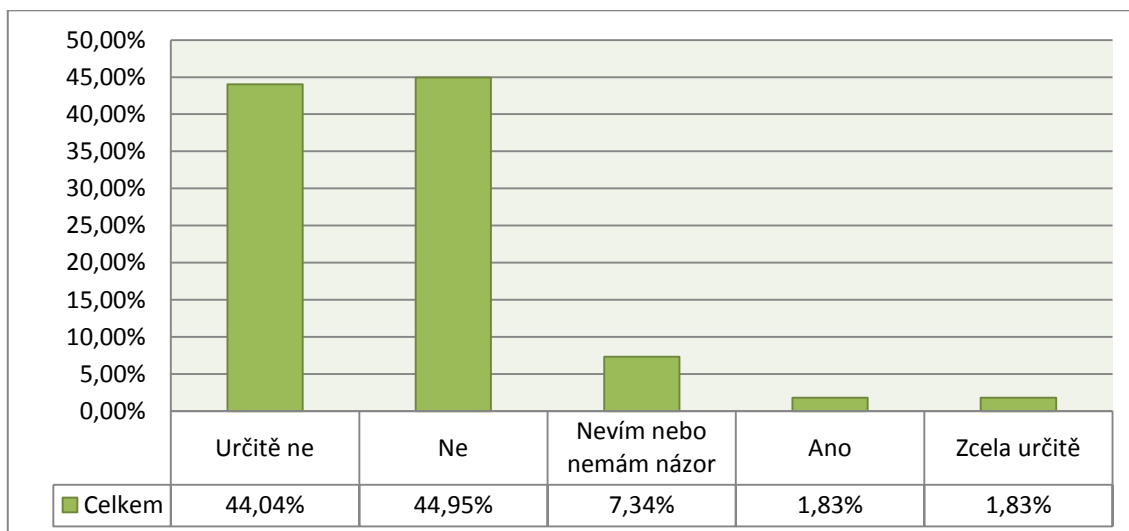
6) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

Graf 11 - Otázka 6

Oproti pouze teoretickému odporu naznačenému v otázce 4 se ze u otázky 6, která se zabývá již viditelným projevem homosexuální orientace dvou mužů, zvedla procenta u negativního postoje ("Zcela určitě" a "Ano") o 10%. I přesto lze říci, že většina respondentů by s pohledem na dva muže držící se za ruce neměla problém.

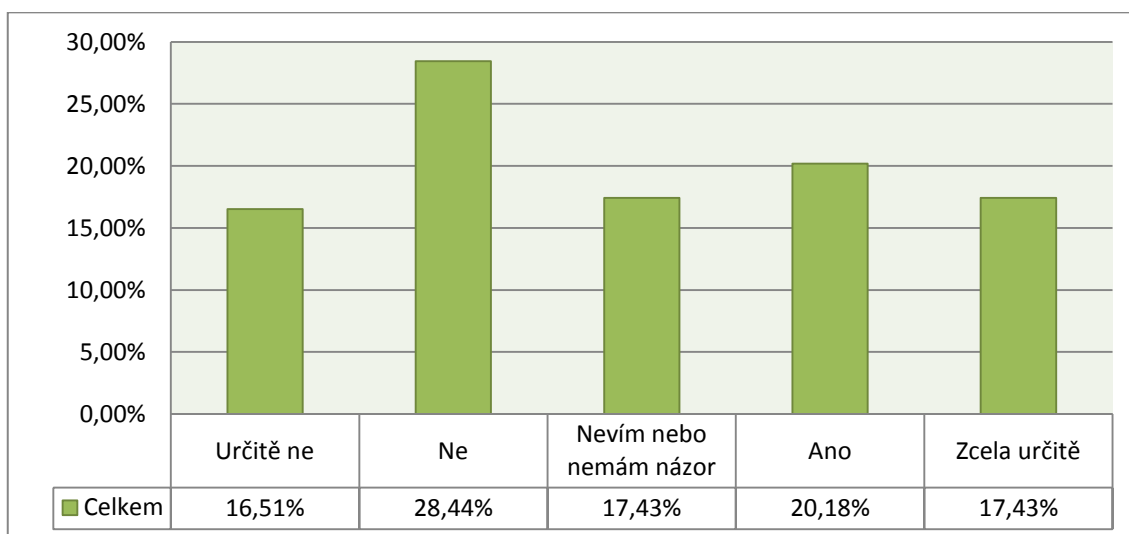
7) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

Graf 12 - Otázka 7

Oproti pohledu na dva muže (otázka 6) je pohled na dvě dívky držící se za ruce pro respondenty méně kontroverzní a celých 89% respondentů se vyjádřilo pozitivně. Faktorem zde může být i to, že v našem kulturním okruhu můžeme vidět dívky držící se za ruce i bez toho, aby byly homosexuálně orientované.

8) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

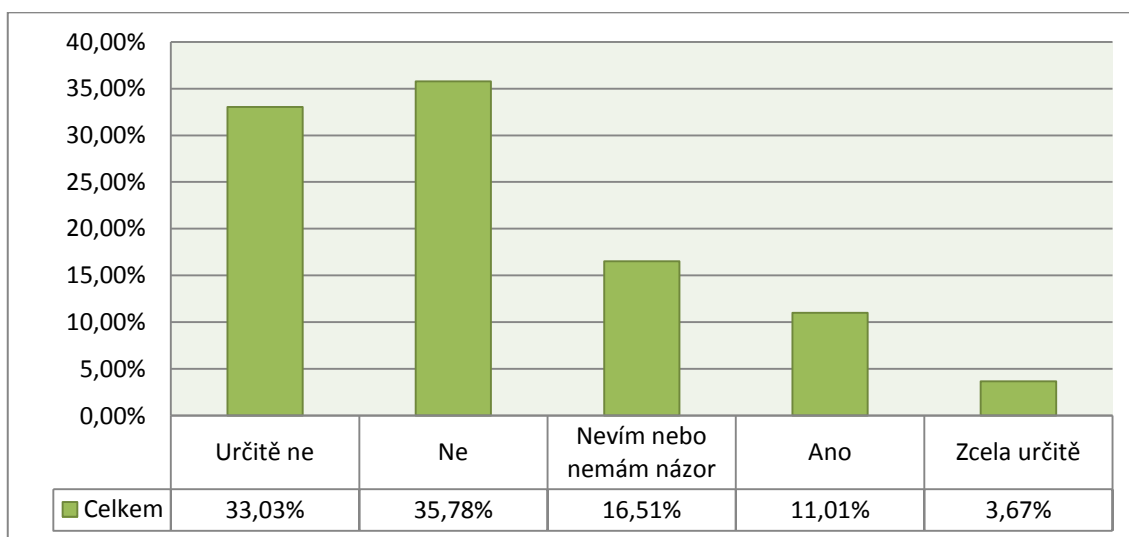

Graf 13 - Otázka 8

Otázka 8 konfrontovala respondenty s kontroverznějším pohledem na výrazný projev homosexuálního chování. Faktorem v této otázce může být i to, že někomu vadí pohled na jakýkoliv líbající se pár, tedy i heterosexuální.⁶² Pro eliminaci tohoto vlivu by bylo vhodné zařadit do dotazníku otázku týkající se i heterosexuálního páru. I přes možnou přítomnost zkreslení (které může vést k vyššímu procentu odpovědí u "Ano" a "Určitě ano") je mírně převažující skupinou respondentů s 44,95% ta, která projevila pozitivní postoje ("Určitě ne" a "Ne"). 37,61% respondentů uvedlo, že by jim pohled na líbající se mužský pár vadil a 17,43% je nerozhodných, je tedy pravděpodobné, že nikdy pár líbajících se mužů neviděli a ani se nad ním nezamýšleli.

⁶² Jeden z respondentů (který odpověděl "Ano" v otázce 8 i 9) toto dokonce poznamenal na okraj dotazníku.

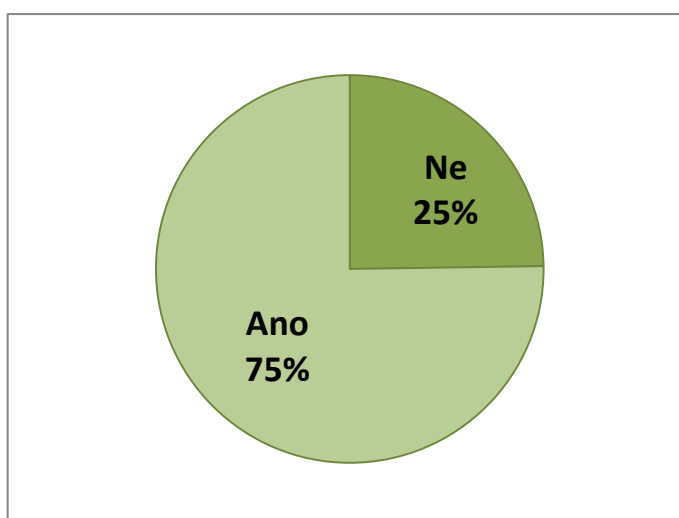
9) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

Graf 14 - Otázka 9

Oproti otázce 8 se výrazně snížilo procentuální zastoupení těch, kterým by pohled na líbající se homosexuální pár vadil, lze tudíž říci, že pár líbajících se mužů je kontroverznější než pár žen.

10) Myslí si, že je homosexualita vrozená?

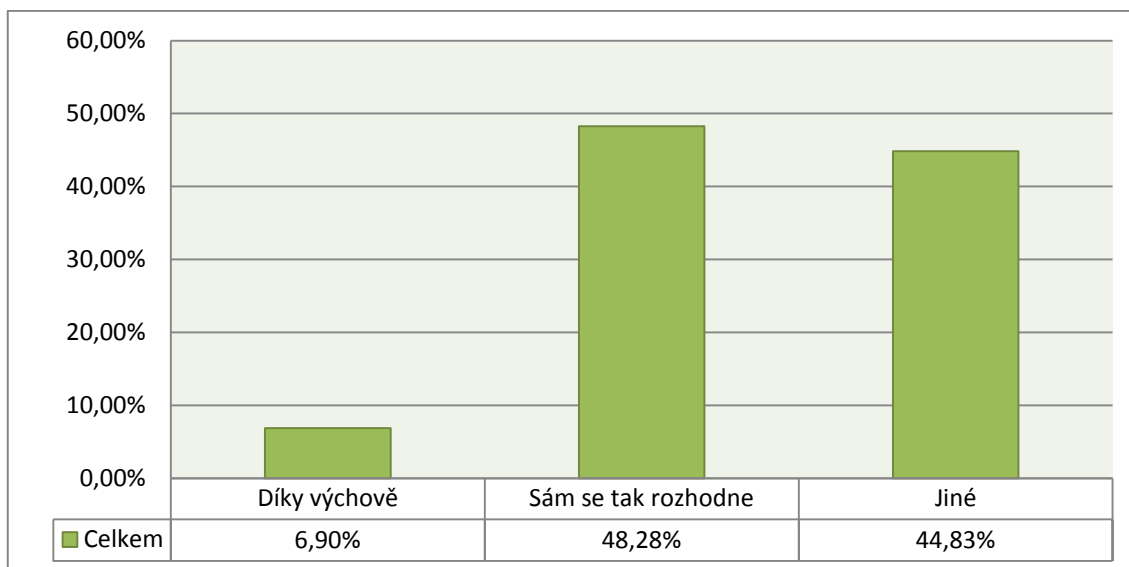

Graf 15 - Otázka 10

Celé tři čtvrtiny respondentů u desáté otázky uvedli, že si myslí, že je homosexualita vrozená⁶³. Tato (a následující) otázka není zahrnuta v hodnocení žádné z hypotéz a její odpovědi nemusí vypovídat o *postojích* k homosexualitě, ale v některých případech postoje ovlivňovat mohou – viz. otázka 11.

⁶³ Vědecké výzkumy doposud nezvratně nepotvrdily, zda je sexuální orientace dána zcela biologicky, proti snaze sexuální orientaci v dospělosti měnit se však vstává například i Ministerstvo vnitra Velké Británie, viz. 51 na straně 37-38, či další oficiální státní instituce.

11) Pokud si myslíš, že homosexualita vrozená není, jak se někdo stane homosexuálem?

Graf 16 - Otázka 11

Na tuto otázku měli odpovídat pouze ti respondenti, kteří v otázce 10 zvolili možnost "Ne" a neoznačili homosexualitu za vrozenou. Otázka obsahovala dvě předepsané možné odpovědi nebo možnost vepsat vlastní názor. Předepsanou odpověď "Díky výchově" zvolilo pouze 7% respondentů vyplňujících tuto otázku. Skoro polovina zvolila možnost "Sám se tak rozhodne". Právě u této skupiny respondentů očekávám možný vliv tohoto jejich názoru na postoje k homosexuálům.

Vlastní vysvětlení homosexuality uvedlo skoro 45% respondentů této otázky (celkem 13 respondentů) a uvedli následující odpovědi:

Díky výchově + sám se tak rozhodne – respondent zvolil možnost zkombinovat dvě volitelné odpovědi.

"I vrozená, oboje - Třeba se začne kamarádit s gayem/lesbou a líbí se jim jejich styl chování, tak se začnou taky tak chovat"

"Myslím, že je vrozená i není, může se tak stát následkem různých jevů. (Např. žena po znásilnění změni orientaci, na druhou stranu homosexualita vrozená - třeba jiná koncentrace nebo porucha tvorby některých hormonů.)"

"Myslím, že působí vždy více faktorů najednou"

"Nechci přímo napsat, že je to vrozené i když genetika na tom určitou roli hrát může"

"Osobní preference"

"Třeba když je kluk na kluky, je to kvůli tomu že si třeba s kluky rozumí víc než s ženami. A neměli by se měnit kvůli tomu že někdo nadává že jsou gayové"

"Vlivem prostředí. Sexualita se utváří při vývoji člověka v dětském věku. Nikdo se nenarodí jako homosexuál, stejně jako není heterosexuál. Samozřejmě že geny mají vliv, je tam nějaká dědivost (!ne dědičnost, to je něco jiného!), neboli heritabilita."

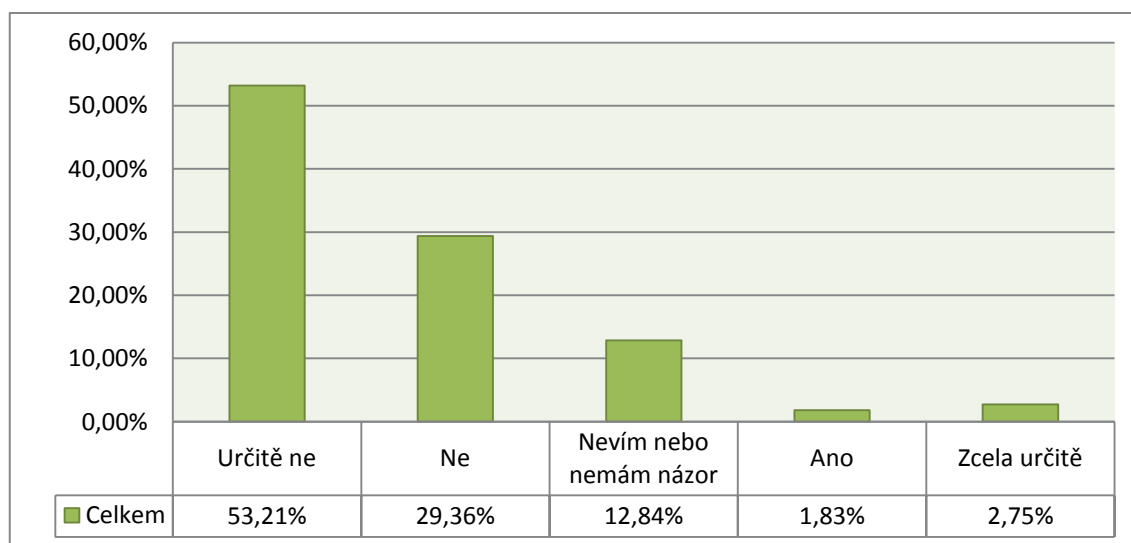
"Výchovou + Vlivem médií"

"..."

"Nevím, spíš ano (vrozená)"

"Díky vlivům okolí v dospívání"

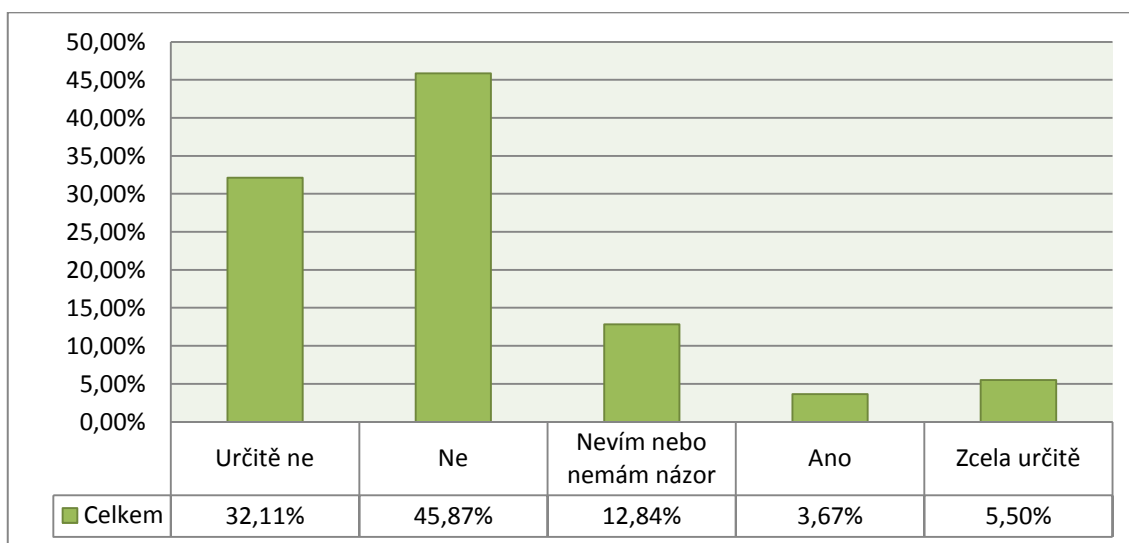
12) Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

Graf 17 - Otázka 12

Jen velice nízké procento respondentů u otázky 12, která se zabývá potlačováním homosexuality, projevilo názor, že by se o to měli homosexuálně orientovaní lidé snažit. Podobně jako otázky 4 a 5 odpovědi u této otázky reflektují nízkou hladinu odporu k samotné teoretické představě homosexuální orientace, anebo prokazují silné přesvědčení, že člověk by se neměl snažit měnit (v případě respondentů, kteří věří ve vrozenost homosexuality, snahu nebojovat s tím, co je nám vrozené).

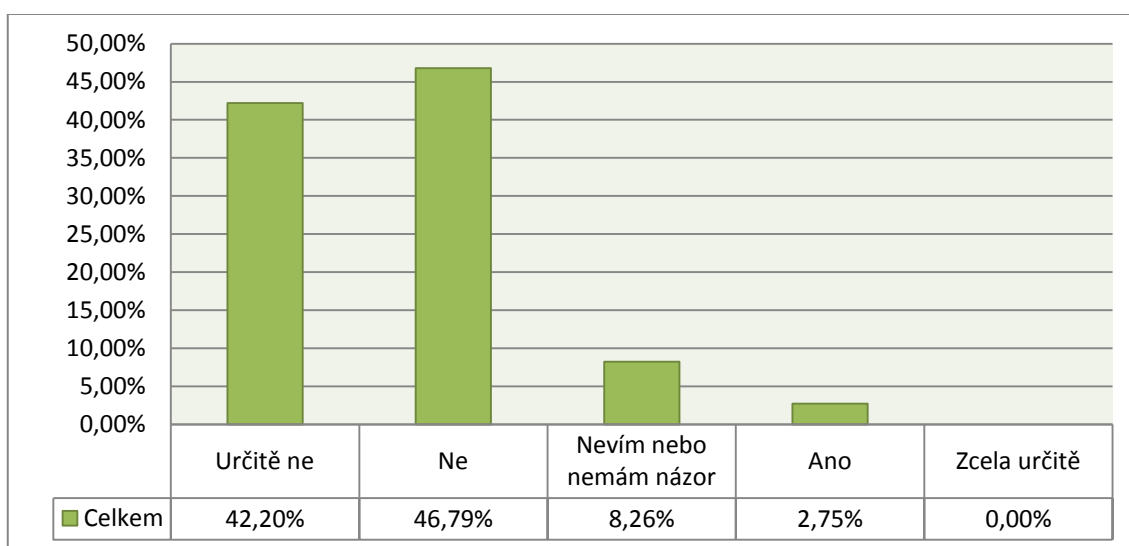
13) Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

Graf 18 - Otázka 13

V otázce číslo 13 s tím, že by homosexualita znamenala, že je muž málo mužem, souhlasilo pouze asi 9% respondentů. Většina (78%) si byla víceméně jistá tím, že tomu tak není a jen asi 13% respondentů se nedokázalo přiklonit na žádnou stranu.

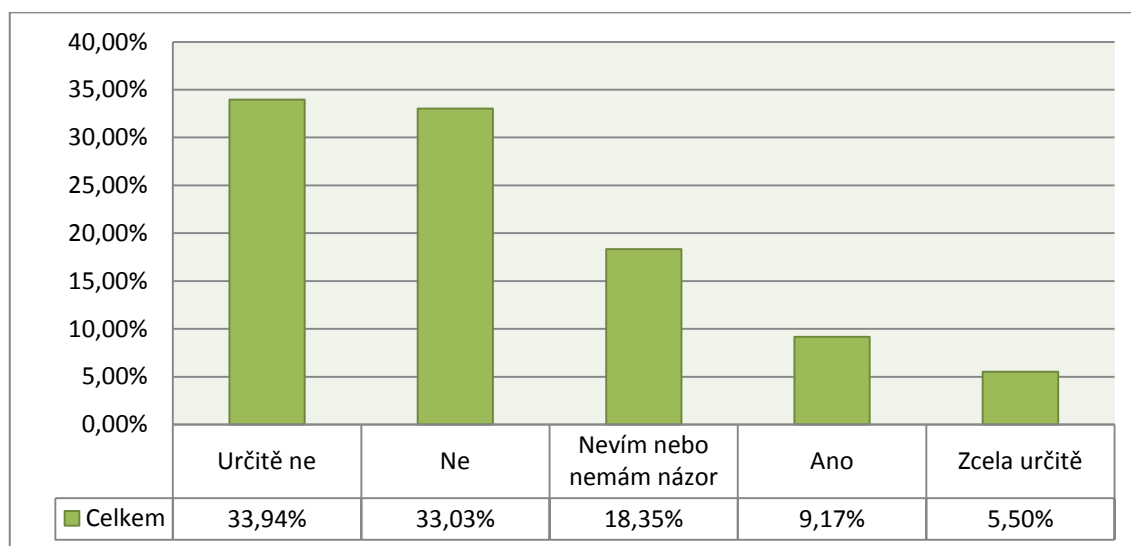
14) Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

Graf 19 - Otázka 14

V souladu s obdobnou otázkou 13 si u 14 většina respondentů myslí, že homosexualita neznámá, že by žena byla málo ženou. Oproti otázce 13 zde nikdo nezvolil možnost „Zcela určitě“ a možnost „Ano“ pouze 2,75% respondentů a i menší část respondentů si nebyla jista svým názorem.

15) Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

Graf 20 - Otázka 15

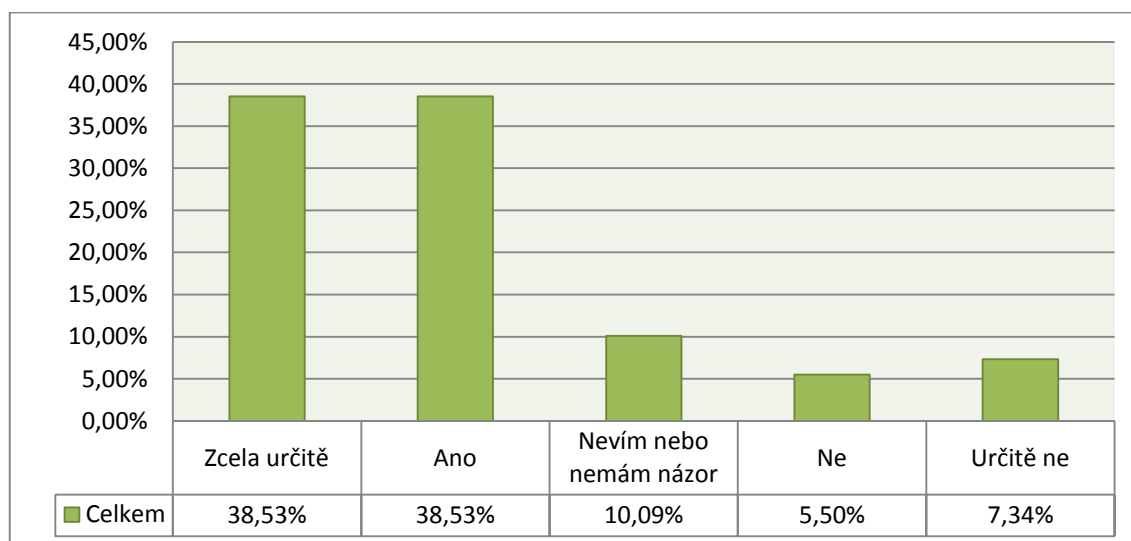
U otázky 15 projevila většina (67%) respondentů pozitivní postoj a uvedla, že by jim homosexuální spolubydlící nevadil. Nejistotu projevila zatím největší část respondentů, a to 18%. Za hodné zřetele považují to, že u volby „Zcela určitě“ je 83% a u volby „Ano“ 60% ve věkové skupině 15letých⁶⁴.

Tabulka 1 - Otázka 15, věkové rozložení

věk	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet
14	2,70%	5,56%	10,00%	0,00%	0,00%	4,59%
15	29,73%	30,56%	35,00%	60,00%	83,33%	36,70%
16	10,81%	5,56%	5,00%	40,00%	0,00%	10,09%
17	21,62%	13,89%	10,00%	0,00%	16,67%	14,68%
18	21,62%	27,78%	15,00%	0,00%	0,00%	19,27%
19	5,41%	8,33%	10,00%	0,00%	0,00%	6,42%
20	2,70%	2,78%	5,00%	0,00%	0,00%	2,75%
21	2,70%	5,56%	5,00%	0,00%	0,00%	3,67%
25	2,70%	0,00%	5,00%	0,00%	0,00%	1,83%
	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

⁶⁴ Tato věková skupina má s vlastním konceptem spolubydlení pravděpodobně velice nízkou zkušenost.

16) Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

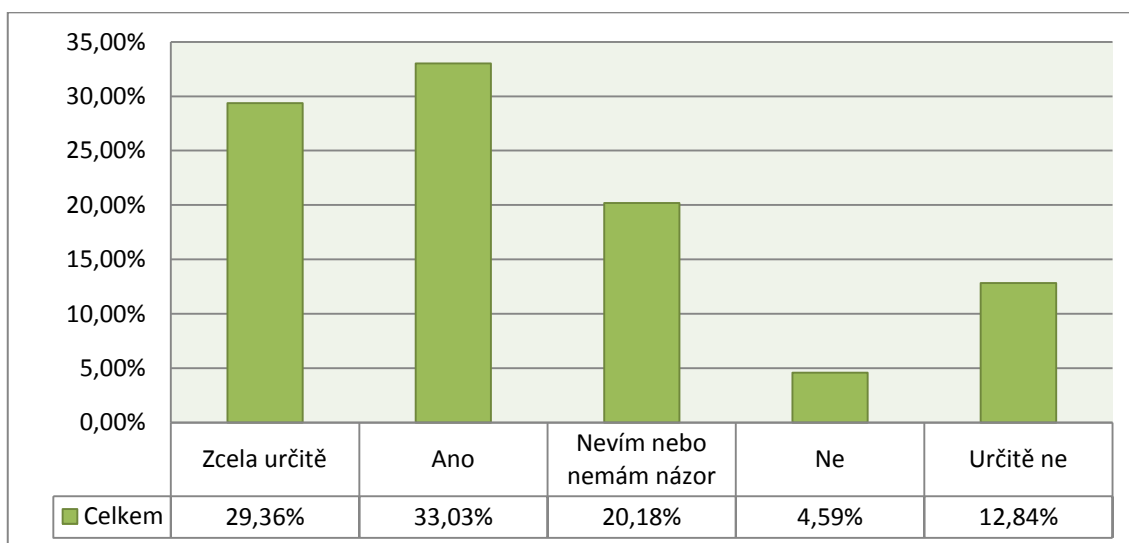

Graf 21 - Otázka 16

Otázka 16 je v nynější době ve světě otázkou velice aktuální. Ve výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z května 2017 se 52%% dotazovaných vyjádřilo pro svatby homosexuálů a 41% proti a je zde poznamenáno, že největší podpora je tradičně ve věkové skupině 15-29 let⁶⁵. Více pozitivních procent poté ve zmíněném výzkumu obdržela možnost vstoupit do registrovaného partnerství (a to 76% dospělé populace, 19% proti). Pro účely výzkumu v této práci jsem do dotazníku nevkládala zmínku o registrovaném partnerství, avšak je možné, že někteří respondenti si otázku 16 vyložili jako možnost právě registrovaného partnerství. Ať v porovnání se svatbami či registrovaným partnerstvím, výsledky otázky 13 vyznívají o něco pozitivněji, a to se 77% s pozitivním postojem a necelými 13% proti svazku.

⁶⁵ 15 let je ve zmíněném výzkumu minimální věk respondentů.

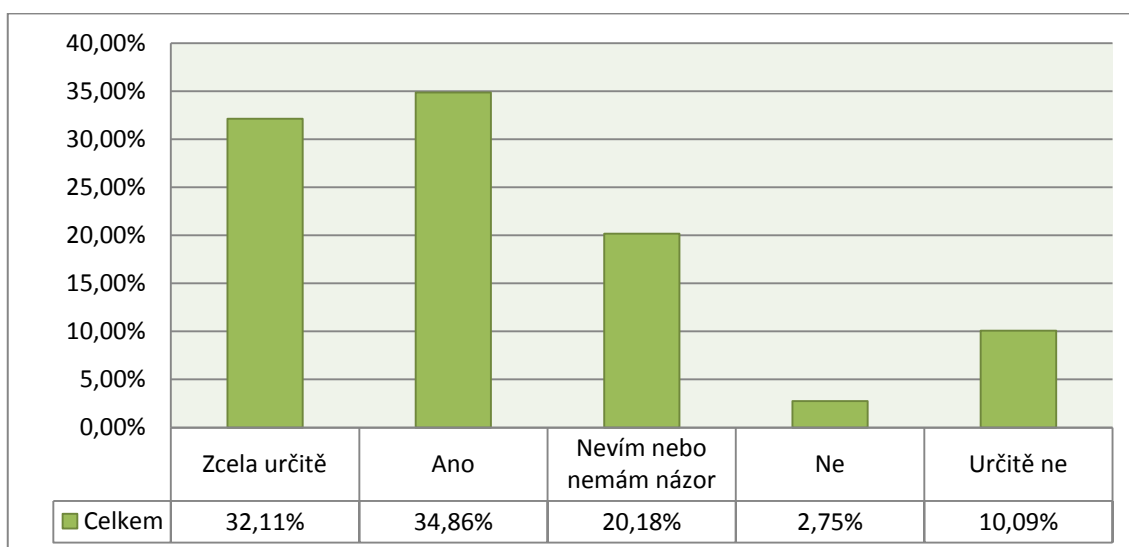
17) Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

Graf 22 - Otázka 17

Viz zhodnocení otázky 18.

18) Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

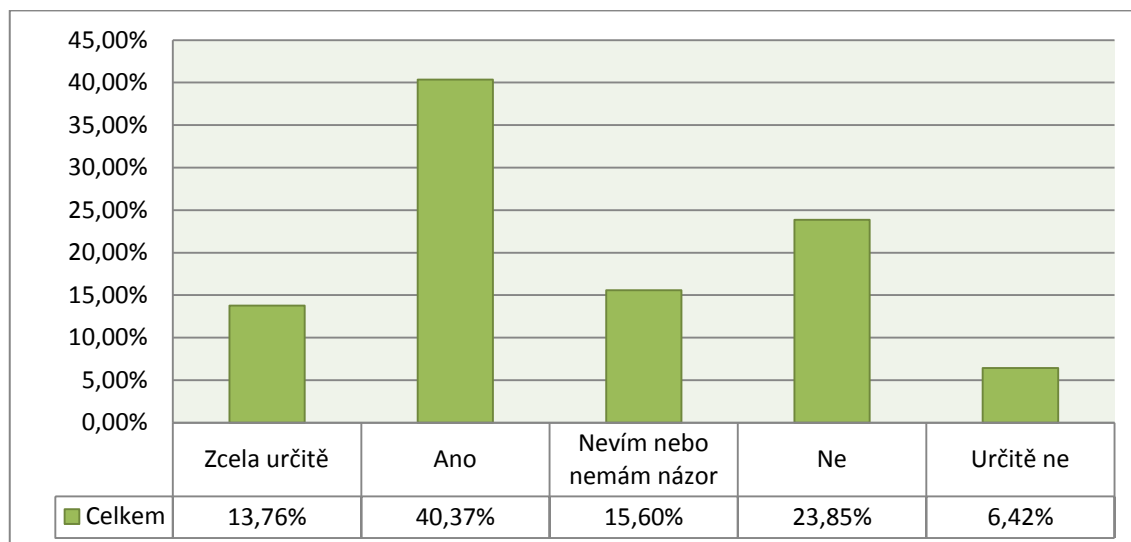

Graf 23 - Otázka 18

Dvě pravděpodobněji nekontroverznější otázky dotazníku - otázky 17 a 18 - se týkají výchovy dětí homosexuálními páry. V obou případech se 20% respondentů vyjádřilo neutrálně a nadpoloviční většina pozitivně pro výchovu v homoparentních⁶⁶ rodinách. V porovnání názorů vůči gayům a lesbičkám se o 5% více respondentů vyjádřilo proti výchově dětí dvěma muži.

⁶⁶ Homoparentní rodina = rodina s rodiči se stejným pohlavím

19) Myslíš si, že se tvoje názory na gaye a lesby nějak změnilo s tím, jak stárneš?

Graf 24 - Otázka 19

Závěrečná otázka hlavní části dotazníku, po které následovaly už jen otázky identifikačního charakteru. Otázka 19 nebyla využita v žádné z hypotéz, ale její výsledky jsou zajímavým ukazatelem sebeuvědomění respondentů. Přes 50% uvedlo, že jejich názory na homosexuály se během let změnilo. Hypotéza H6 předpokládá, že postoje starších respondentů budou pozitivnější než mladších, tudíž by tyto změny mohly být právě od negativních k pozitivnějším.

4.2.3 Vyhodnocení hypotéz

Při vyhodnocování hypotéz bylo položkám na škále odpovědí („Určitě ano“, „Ano“, „Nevím“, „Ne“, „Určitě ne“ či jejich ekvivalentům) přiřazen koeficient 1-5 (čím vyšší koeficient, tím pozitivněji laděný postoj). Pro zhodnocení hypotézy byl poté vypočítán z koeficientů jejich průměr.

H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.

Hypotéza byla posuzována na základě těchto otázek:

4) *Vadilo by ti kamarádit s gayem?*

5) *Vadilo by ti kamarádit s lesbou?*

6) *Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?*

7) *Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?*

8) *Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?*

- 9) *Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?*
 13) *Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?*
 14) *Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?*
 17) *Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?*
 18) *Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?*

Závěr zhodnocení H1:

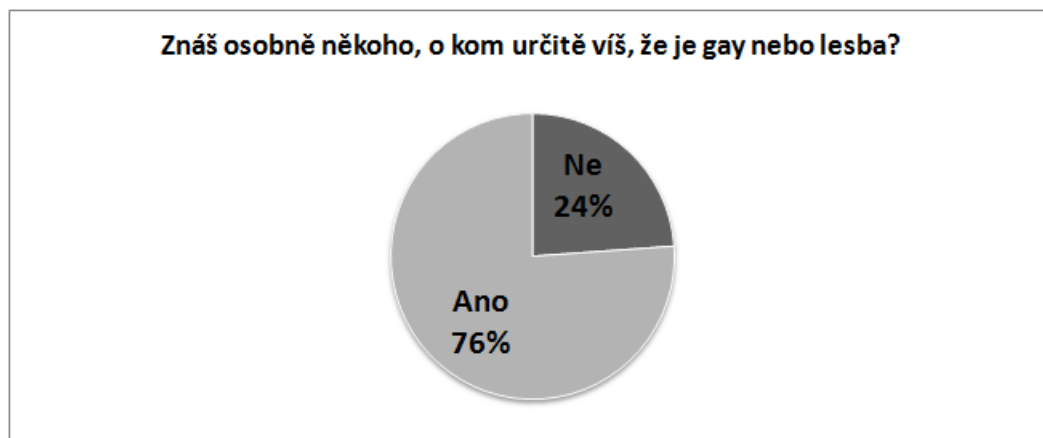
Na základě *Tabulka 2 - H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.* (viz Příloha) byl spočítán průměrný koeficient pro otázky týkající se mužů (gayů) a pro otázky týkající se žen (leseb):

Gayové:	3,73
Lesby:	4,10

Z porovnání koeficientů lze zhodnotit, že pozorované postoje k lesbám jsou pozitivnější než postoje ke gayům. Hypotéza **H1 je potvrzena.**

H2: Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.

Výchozí otázka: *1) Znáš někoho, o kom určitě víš, že je gay nebo lesba?*

Graf 25- H2, otázka 1

Hypotéza byla hodnocena na základě těchto otázek:

- 2) *Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?*
 3) *Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?*
 4) *Vadilo by ti kamarádit s gayem?*
 5) *Vadilo by ti kamarádit s lesbou?*

- 6) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?
- 7) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?
- 8) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?
- 9) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?
- 12) Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?
- 13) Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?
- 14) Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?
- 15) Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?
- 16) Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?
- 17) Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?
- 18) Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

Závěr zhodnocení H2:

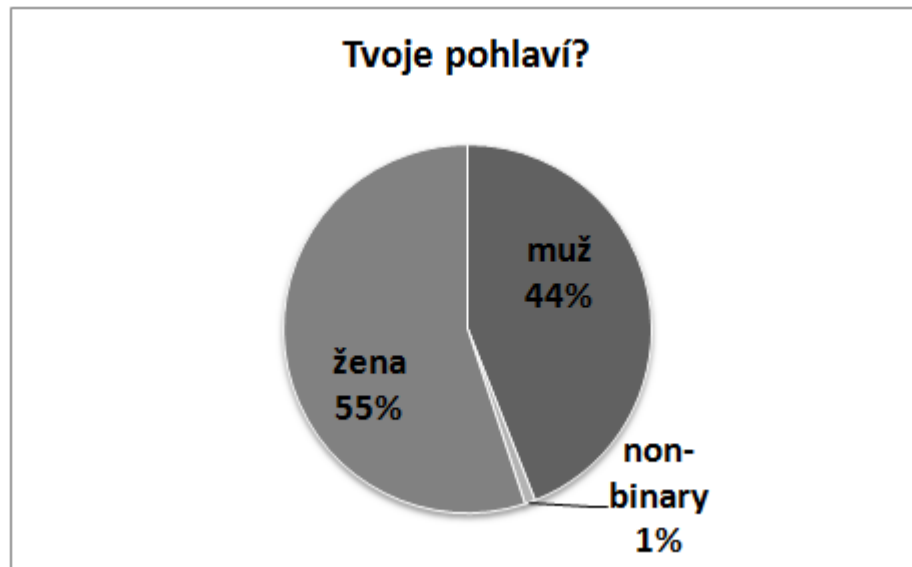
Na základě Tabulka 3 - H2: *Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.* (viz Příloha) byl spočítán průměrný koeficient pro ty, kteří uvedli, že homosexuálně orientovanou osobu znají (ANO) a pro ty, kteří nikoho takového neznají (NE):

NE:	3,51
ANO:	3,85

Z porovnání koeficientů lze zhodnotit, že pozorované postoje těch, kteří homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, jsou pozitivnější než postoje těch, kteří ne. Hypotéza **H2 je potvrzena.**

H3: Postoje žen budou liberálnější než postoje mužů.

Výchozí otázka: 24) *Tvoje pohlaví?*

Graf 26- H3, otázka 24

Pro účely testování hypotézy bude z hodnocení následujících otázek vypuštěna volba "non-binary".

Otázka byla hodnocena na základě stejných otázek jako u H2 (taktéž H4, H5 a H6).

Závěr zhodnocení H3:

Na základě *Tabulka 4 - H3: Postoje žen budou liberálnější než postoje mužů.* (viz Příloha) byl spočítán průměrný koeficient pro muže a pro ženy:

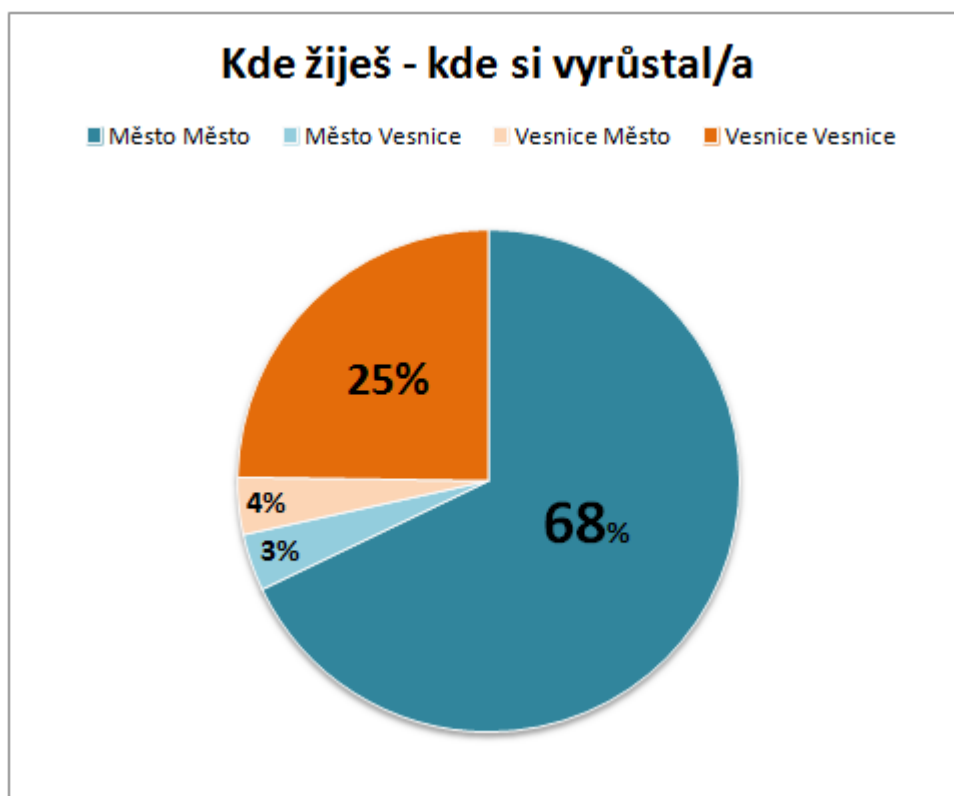
Muži:	3,45
Ženy:	4,02

Z porovnání koeficientů lze zhodnotit, že pozorované postoje jsou u žen pozitivnější než u mužů. Hypotéza **H3 je potvrzena.**

H4: Postoje respondentů žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici.

Výchozí otázky: 20) *Bydlíš na vesnici (či hodně malém městě do 2000 obyvatel) nebo ve městě?*

[21) *Vyrůstal si na vesnici (či hodně malém městě do 2000 obyvatel) nebo ve městě? (= kde si žil déle než cca 10 let)]*

Graf 27- H4, otázka 20 a 21

Původní znění hypotézy bylo "Postoje respondentů *vyrůstajících* nebo žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici." Vzhledem k velice nízkému procentuálnímu zastoupení respondentů, kteří se mezi vesnicí a městem přestěhovali, byla tato kategorie z hypotézy vyřazena.

Otázka byla hodnocena na základě stejných otázek jako u H2 a H3 (taktéž H5 a H6).

Závěr zhodnocení H4:

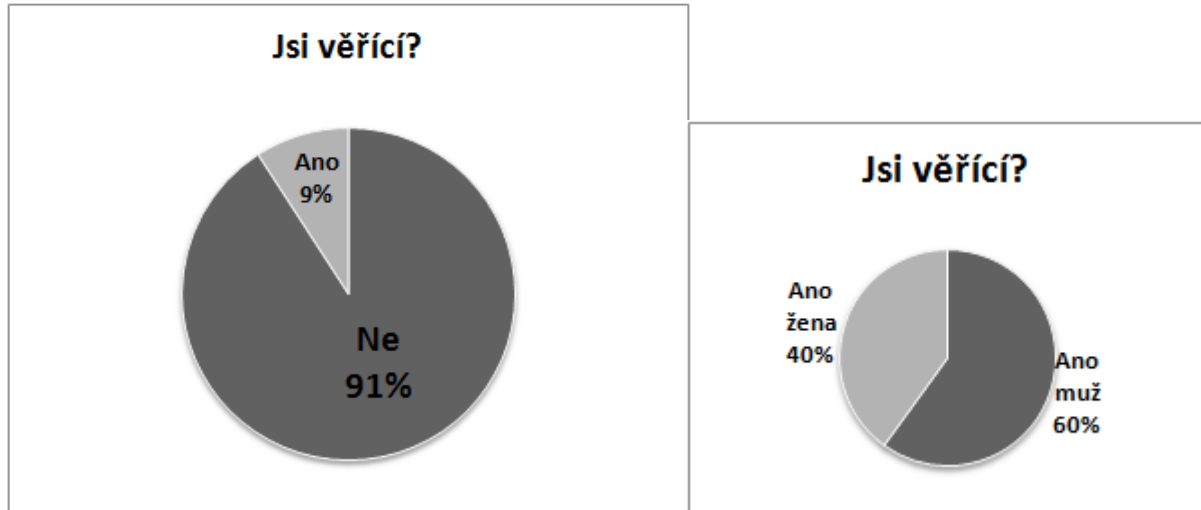
Na základě *Tabulka 5 - H4: Postoje respondentů žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici.* (viz Příloha) byl spočítán průměrný koeficient pro osoby žijící ve městě nad 2000 obyvatel a pro obyvatele vesnic:

Města:	3,74
Vesnice:	3,84

V případě této hypotézy výsledné průměrné koeficienty neodpovídají předpokladu v hypotéze. Je možné, že zvolená hranice 2000 obyvatel nebyla dostatečná pro definici „města“. Hypotéza **H4 se nepotvrdila.**

H5: Postoje respondentů hlásících se k náboženské víře budou méně tolerantní než postoje nevěřících.

Výchozí otázka: 25) *Jsi věřící*⁶⁷?

Graf 29- H5, otázka 25

Graf 28- H5, otázka 24 a 25

Otázka byla hodnocena na základě stejných otázek jako u H2, H3 a H4 (taktéž H6).

Závěr zhodnocení H5:

Na základě Tabulka 6 - H5: *Postoje respondentů hlásících se k náboženské víře budou méně tolerantní než postoje nevěřících.* (viz Příloha) byl spočítán průměrný koeficient pro respondenty, kteří se identifikovali jako nevěřící a pro ty, kteří se identifikovali jako věřící:

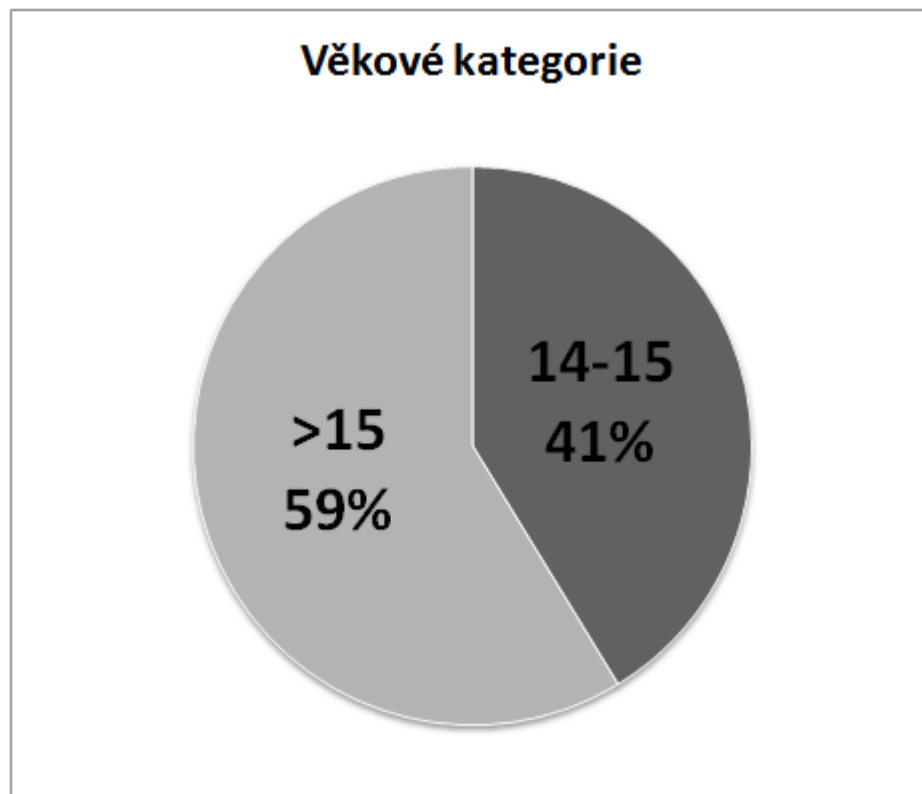
Nevěřící:	3,82
Věřící:	3,30

Z porovnání koeficientů lze zhodnotit, že pozorované postoje jsou pozitivnější u respondentů, kteří jsou nevěřící. Hypotéza **H5 je potvrzena.**

⁶⁷ Žádné z pohlaví respondentů nemá dominantní postavení, tudíž by nemělo zkreslovat výsledky

H6: Postoje starších respondentů budou liberálnější než postoje nejmladších.

Výchozí otázka: 22) *Kolik ti je let?*

Graf 30- H6, otázka 22

Otázka byla hodnocena na základě stejných otázek jako H2-H5.

Závěr zhodnocení H6:

Na základě *Tabulka 7 - H6: Postoje starších respondentů budou liberálnější než postoje nejmladších.* (viz Příloha) byl vypočítán průměrný koeficient pro respondenty ve věkovém rozpětí 14-15 let (Mladší) a pro respondenty starší 15 let (Starší):

Mladší	3,67
Starší	3,84

Z porovnání koeficientů lze zhodnotit, že názory věkové skupiny starších respondentů jsou pozitivnější než názory mladších. Hypotéza **H6 je potvrzena.**

4.3 Diskuse

Na začátku výzkumu byly položeny tři dílčí otázky týkající se postojů dospívajících v ČR k homosexualitě:

1) Liší se tyto postoje v závislosti na pohlaví hodnocené homosexuální osoby?

Tomuto tématu se věnovala hypotéza H1, která byla vyhodnocena jako potvrzená. Při pohledu na průměrné koeficienty v *Tabulka 2 - H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.* (viz Příloha), která se k H1 váže, uvidíme, že celkově jsou pozorované postoje dospívajících ke gayům i lesbám spíše pozitivní (koeficient blízko nebo nad 4) nebo neutrální než negativní. Ty výsledky jsou v souladu s již známými průzkumy veřejného mínění, kde postoje nejmladší věkové kategorie bývají vůči homosexuální menšině nejpozitivnější. Rozdělení zájmu na gaye nebo lesby je už méně časté a stálo by za hlubší zkoumání. U otázek, které se týkaly vzájemného přátelství („Vadilo by ti kamarádit s gayem/lesbou?“) se koeficienty nelišily velkou měrou, ale při přechodu k pozorovatelným projevům homosexuální orientace („Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky/dvě dívky se držet za ruce?“) se rozestup koeficientu zvýraznil, a nejširší rozestup byl pozorován u projevu intimnějšího chování („Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky/dvě dívky se líbat?“). Vedle toho otázka společné výchovy dětí zaznamenala menší kontroverzi. Lze tedy říci, že respondenti tohoto výzkumu mají větší problém s veřejnými projevy homosexuality u mužů, ale obecná myšlenka existence mužské homosexuality a její validity jim tolik nevadí.

2) Liší se tyto postoje v závislosti na tom, zda respondent osobně zná někoho s homosexuální orientací?

Této otázce se věnovala hypotéza H2, která byla vyhodnocena jako potvrzená. Koeficienty v *Tabulka 3 - H2: Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.* (viz Příloha) ukazují převážně pozitivní (koeficient blízko nebo nad 4), případně neutrální postoje. U otázek týkajících se osobního kontaktu s homosexuální osobou („Vadilo by ti kamarádit s gayem“ apod.) projevil koeficienty větší rozestupy než u otázek teoretického ladění („Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat děti?“ apod.). Můžeme tedy říci, že osobní znalost někoho s homosexuální orientací znamená zpravidla pozitivnější postoj.⁶⁸

⁶⁸ V souladu se známým „Bojíme se toho, co neznáme.“

3) Liší se tyto postoje v závislosti na sociokulturních faktorech?

Zbylé hypotézy H3 až H6 se věnovaly právě této problematice. Z hlediska pohlaví prokázaly ženy postoje k homosexuálům celkově pozitivnější, někdy i výrazně. Muži projeví u otázek vzájemného kontaktu velké rozdíly při dělení homosexuálně orientovaných osob na gaye a lesby – vidět homosexuální chování dvou žen je pro muže výrazně méně problematické než být svědkem homosexuálního chování mužů. Vedle toho označení za gaye nebo lesbu užívají muži častěji než ženy. U otázky, zda by se homosexuálové měli snažit potlačovat svou orientaci, však muži projeví nesporně pozitivní přístup (koeficient 3,96) a toto by po homosexuálech nechtěli. Zdá se, že pro muže je přímý kontakt s homosexualitou obtížněji zpracovatelný a zdá se více ohrožující než pro ženy, ale obecná myšlenka homosexuality pro ně tolik problematická není. Důvodem bude pravděpodobně větší odmítání feminních projevů chování u mužů než maskulinního chování u žen.⁶⁹ Muži, jejichž chování je vnímáno více žensky, případně kteří zdánlivě takové chování schvalují, budou pravděpodobněji sociálně sankcionováni, a v adolescenci, kdy se dospívající snaží zformovat svou identitu, je přijetí okolí hodně důležité⁷⁰.

Faktor bydliště se ve výzkumu projevil pravděpodobně jako špatně definovaný a hranice dělení na vesnici a město (2000 obyvatel) byla pravděpodobně příliš nízká. Například Pechová (2007) ve své analýze zmiňuje, že obyvatelé měst vykazují lepší postoje k homosexuální menšině, v tomto výzkumu se však související hypotéza H4 neotvrdila. Pro účely této práce mělo být blíže prozkoumáno, jak velká tato města musejí být.

Co se týče náboženské víry, respondenti byli rozděleni na věřící a nevěřící, konkrétněji nebyla náboženství či osobní víra zkoumána. Věřících respondentů se ve vzorku objevilo malé množství, ale vzhledem k tomu, že procentuálně odpovídají zastoupení v ČR, bylo hodnocení hypotézy, která stanovila, že postoje věřících budou negativnější, provedeno. Nejvýraznější rozdíly se objevily u otázek týkajících se svazků homosexuálů a jejich vzájemné výchovy dětí, což jsou rozdíly očekávané, ale i přesto byly výsledné postoje věřících adolescentů u těchto otázek blíže neutrálnímu koeficientu (3) než zápornému (2). Zajímavé je, že největším problémem byl pro věřící

⁶⁹ Vágnerová, 2008, s. 423

⁷⁰ Macek, 1999, s. 82-83

pohled na dva líbající se muže (koeficient 2,3), ale myšlenka toho, že by společně vychovávali děti, byla méně negativně hodnocena (2,7). Faktor adolescence zde byl zdá se silnější než faktor víry.

Poslední zkoumaný faktor souvisel s věkem – pole Vágnerové je adolescence spojena se zvýšenou kritičností vůči odlišnostem vnímaných genderových standardů, s adolescentovým věkem však klesá (2008, s. 423) Koeficienty u otázek týkajících se více teoretického vnímání homosexuality (sňatky apod.) se příliš neodlišovaly, ale u otázek spojených s osobním setkáním s homosexualitou („Vadilo by ti kamarádit s gayem?“ apod.) byly rozestupy výraznější. Zdá se, že identita (a tím pádem jistota) starších respondentů je pevnější, a dospívající tudíž necítí takový tlak při konfrontaci s odlišností.

Celkově můžeme o postojích adolescentů v ČR k homosexualitě a homosexuálům říci to, že jsou spíše pozitivní.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapování postojů dospívajících v ČR k homosexualitě a homosexuálům. Díky odborným zdrojům zmíněným v teoretické části práce jsme se dozvěděli, co postoj je, že často vzniká právě v období adolescence a že se v ní (a po ní) také může měnit. Adolescence se ukázala jako složité životní období člověka, při kterém jedinec formuje svou identitu a osciluje mezi potřebou přijetí a potřebou definovat sám sebe jako odlišnou jedinečnou bytost. Čím je dospívající starší, tím je jeho potřeba konformity menší a jeho postoje zpravidla pevnější, a v rámci adolescence tolerantnější k odlišnostem.

Praktická část práce potvrdila většinu výchozích hypotéz a pomohla odpovědět na dílčí otázku: *Liší se postoje dospívajících k homosexualitě a homosexuálům v závislosti na pohlaví hodnocené homosexuální osoby?* Díky sérii pěti dvojic otázek zacílených na gaye a lesby jsme zjistili, že ano. Postoje vůči gayům jsou někdy výrazně, někdy jen o něco málo, méně pozitivní než vůči lesbickým ženám. Jako výrazný element se ukázalo pohlaví respondentů – postoje mužů vůči gayům jsou v určitých aspektech horší než postoje žen, a to i než postoje žen vůči lesbám. Obecně byly postoje žen tolerantnější, či spíše více pozitivní, než postoje mužů, což nás přivádí k další dílčí výzkumné otázce: *Liší se tyto postoje v závislosti na sociokulturních faktorech?* Krom pohlaví se dalším posuzovaným faktorem stala náboženská víra, která často hraje velkou roli v postojích vůči homosexuálům ve světě. V našich podmínkách se její vliv také projevil a hypotéza, že postoje věřících budou homosexuálům méně nakloněné, se potvrdila - nicméně i tak byly postoje věřící skupiny respondentů stále mimo vyložené negativní spektrum a oscilovaly mezi neutrálními až pozitivními.

Dále jsme se pokusili ověřit planost předpokladu, že postoje starších adolescentů budou vůči homosexuálním mužům a ženám pozitivnější než postoje těch nejmladších. Výzkumný vzorek byl rozdělen na dvě věkové skupiny – čtrnáct až patnáct let a na starší patnácti let. Výsledky porovnávání těchto skupin potvrdily, že mladší dospívající jsou při přímém setkání s homosexualitou více nejistí a jejich postoje méně pozitivní. Zajímavým zjištěním se stalo, že u otázek, které homosexualitu hodnotí jako takovou, projevovali i mladší adolescenti postoje obdobné svým starším protějškům, místem rozdílů tedy byly převážně otázky, kdy si respondent musel představit sám sebe tvářící v tvář projevům homosexuálního chování.

Závislost velikosti bydliště a postojů k homosexuálům se potvrdil nepodařila – na vině je pravděpodobně špatné nastavení rozlišení *vesnice* a *města*, kdy byla hranice 2000 obyvatel příliš nízká.

Poslední dílčí otázka práce zněla takto: *Liší se tyto postoje v závislosti na tom, zda respondent osobně zná někoho s homosexuální orientací?* Díky zhodnocování hypotézy H1 už víme, že ano. Především u otázek, které se týkaly přímého střetnutí se s homosexuálními projevy, měl faktor znalosti homosexuála svou váhu, ale můžeme říci, že zde celkově platí rčení, že se bojíme toho, co neznáme – předpoklad, že ten, kdo homosexuála zná, bude mít lepší postoje, se potvrdil.

Shrneme-li co nejjednodušeji, co jsme se dozvěděli o postojích dnešních českých dospívajících k homosexualitě a homosexuálům, můžeme konstatovat, že jsou dobré. Dnešní mladá generace, ač užívá označení za *gaye* nebo *lesbu* často jako urážku, nemá s existencí homosexuality jako takové velké problémy – s reálným setkáním s homosexuálem už občas trochu ano, ale s věkem se tyto hrany otupují.

Seznam zdrojů

1. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
2. ALLPORT, G.W. *Attitudes*. In: Murchison, C., Ed., *Handbook of Social Psychology*, Clark University Press, Worcester, MA, 798-844. 1935.
3. BEŇOVÁ, Kateřina. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR, 2007. ISBN 978-80-87041-33-8.
4. BOHNER, Gerd, and Michaela WÄNKE. *Attitudes and attitude change*. Hove, UK New York: Psychology Press Taylor & Francis, 2006. ISBN 0-86377-779-1.
5. BRZEK, A. a J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Třetí pohlaví?*. 1992. ISBN 80-85526-03-4.
6. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR [CVVM]: *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů - květen 2017*, Naše společnost [online], Tisková zpráva, 2017 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z < <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4357-postoje-verejnosti-k-pravum-homosexualu-kveten-2017>>
7. CRANO, William D a Radmila PRISLIN, ed. *Of what use are opinions?*. *Attitudes and Attitude Change*. New York: Psychology Press, 2008. *Frontiers of Social Psychology*. ISBN 978-1-84169-481-8.
8. CRANO, William D. a Radmila PRISLIN, ed. *Attitudes and Attitude Change*. New York: Psychology Press, 2008. *Frontiers of Social Psychology*. ISBN 978-1-84169-481-8.
9. DOVIDIO, John F., GLICK Peter, RUDMAN Laurie A., *On the nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*. Blackwell Publishing, 2005. ISBN 9780470773963.
10. EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. *EU LGBT survey European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey: result at a glance*. 2013. ISBN: 978-92-9239-173-7

11. EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States: Synthesis Report*. 2009. ISBN: 978-92-9192-297-0
12. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
13. GIDDENS, Anthony. *Proměny intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. 2012. Portál. ISBN 978-80-262-0175-5.
14. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
15. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
16. HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0534-0.
17. HEREK, Gregory M., *Can Functions Be Measured? A New Perspective on the Functional Approach to Attitude*. American Sociological Association, 1987, s. 285-303. *Social Psychology Quarterly*. Online. [cit.2019-03-10]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/pdf/2786814.pdf>>
18. HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0876-7.
19. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
20. JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5.
21. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

22. MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-x.
23. MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky*. Brno. 2011. [online] [cit. 2019-06-16] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>
24. MCCRINDLE, MARK and WOLFINGER, EMILY., *The ABC of XYZ*. Bella Vista : McCrindle Research Pty.: 2014. ISBN 978-0-9924839-0-6.
25. MUSIL, Jiří. *Sociální psychologie*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2005. 80-7318-292-0
26. NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
27. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.
28. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
29. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže: Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Sociologické nakladatelství : 2011. ISBN 978-80-7419-041-4.
30. PECHOVÁ, O., *Diskriminace na základě sexuální orientace* [online], E-psychologie 3(3), str. 1-16, 2009 [cit. 2017-08-24]. Dostupný z <<http://e-psycholog.eu/pdf/pechova.pdf>>.
31. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0.
32. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

33. RABUŠIC, Ladislav a Beatrice Elena CHROMKOVÁ MANEA. *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017: pramenná publikace European Values Study*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8803-0.
34. RUPP, Leila J. *Vytoužená minulost: dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Praha: One Woman Press, 2001. ISBN 80-86356-11-6.
35. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.
36. SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6.
37. SKORUNKOVÁ, Radka. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-253-9.
38. SLOBODA, Zdeněk. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. PASPARTA Publishing: 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.
39. TULGAN, Bruce. *Meet generation Z: The second generation within the giant "Millennial cohort"*. Rainmaker Thinking. [online] 2013. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <http://www.rainmakertinking.com/assets/uploads/2013/10/Gen-Z-Whitepaper.pdf>
40. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.
41. VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2. Havlíčkův Brod: Grada. 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 - Otázka 15, věkové rozložení	54
Tabulka 2 - H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.....	74
Tabulka 3 - H2: Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.	75
Tabulka 4 - H3: Postoje žen budou liberálnější než postoje mužů.	77
Tabulka 5 - H4: Postoje respondentů žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici.	79
Tabulka 6 - H5: Postoje respondentů hlásících se k náboženské víře budou méně tolerantní než postoje nevěřících.	81
Tabulka 7 - H6: Postoje starších respondentů budou liberálnější než postoje nejmladších.....	83
Graf 1- Pohlaví respondentů	42
Graf 2- Věk respondentů	43
Graf 3- Víra respondentů	43
Graf 4- Sídla respondentů	44
Graf 5- Vzdělání respondentů	44
Graf 6 - Otázka 1	45
Graf 7 - Otázka 2	45
Graf 8 - Otázka 3.....	46
Graf 9 - Otázka 4	47
Graf 10 - Otázka 5	47
Graf 11 - Otázka 6	48
Graf 12 - Otázka 7	48
Graf 13 - Otázka 8	49
Graf 14 - Otázka 9	50
Graf 15 - Otázka 10	50
Graf 16 - Otázka 11	51
Graf 17 - Otázka 12	52
Graf 18 - Otázka 13	53
Graf 19 - Otázka 14	53
Graf 20 - Otázka 15	54
Graf 21 - Otázka 16	55
Graf 22 - Otázka 17	56
Graf 23 - Otázka 18	56
Graf 24 - Otázka 19	57
Graf 25- H2, otázka 1.....	58
Graf 26- H3, otázka 24	60
Graf 27- H4, otázka 20 a 21.....	61
Graf 28- H5, otázka 24 a 25.....	62
Graf 29- H5, otázka 25	62
Graf 30- H6, otázka 22	63

Přílohy

Tabulka 2 - H1: Postoje ke gayům budou méně liberální než k lesbám.

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
56	35	10	3	5	109	4,23

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
57	37	13	2	0	109	4,37

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
39	37	14	9	10	109	3,79

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
48	49	8	2	2	109	4,28

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
18	31	19	22	19	109	3,06

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
36	39	18	12	4	109	3,83

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
35	50	14	4	6	109	3,95

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
46	51	9	3	0	109	4,28

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
32	36	22	5	14	109	3,61

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
35	38	22	3	11	109	3,76

Tabulka 3 - H2: Postoje těch, které homosexuálně orientovanou osobu osobně znají, budou liberálnější.

Otázka 2 – Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

	Určitě nikdy	Ne	Nevím	Ano	Ano a často	Celkový součet	P. k.
Ne	1	2	3	11	9	26	2,04
Ano	8	7	13	37	18	83	2,40
	9	9	16	48	27	109	

Otázka 3 – Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne		6	8	9	3	26	2,65
Ano	8	23	27	22	3	83	3,13
	8	29	35	31	6	109	

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	6	12	5	2	1	26	3,77
Ano	50	23	5	1	4	83	4,37
	56	35	10	3	5	109	

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	6	14	5	1		26	3,96
Ano	51	23	8	1		83	4,49
	57	37	13	2		109	

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	4	11	7	2	2	26	3,50
Ano	35	26	7	7	8	83	3,88
	39	37	14	9	10	109	

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	6	17	3			26	4,12
Ano	42	32	5	2	2	83	4,33
	48	49	8	2	2	109	

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	1	5	6	10	4	26	2,58
Ano	17	26	13	12	15	83	3,22
	18	31	19	22	19	109	

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	7	6	6	6	1	26	3,46
Ano	29	33	12	6	3	83	3,95
	36	39	18	12	4	109	

Otázka 12 – Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	12	8	5	1		26	4,19
Ano	46	24	9	1	3	83	4,31
	58	32	14	2	3	109	

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	6	14	4	1	1	26	3,88
Ano	29	36	10	3	5	83	3,98
	35	50	14	4	6	109	

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	8	14	4			26	4,15
Ano	38	37	5	3		83	4,33
	46	51	9	3		109	

Otázka 15 – Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	5	9	6	4	2	26	3,42
Ano	32	27	14	6	4	83	3,93
	37	36	20	10	6	109	

Otázka 16 – Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	8	11	3	3	1	26	3,85
Ano	34	31	8	3	7	83	3,99
	42	42	11	6	8	109	

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	4	13	5	1	3	26	3,54
Ano	28	23	17	4	11	83	3,64
	32	36	22	5	14	109	

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	4	13	5		4	26	3,50
Ano	31	25	17	3	7	83	3,84
	35	38	22	3	11	109	

Tabulka 4 - H3: Postoje žen budou liberálnější než postoje mužů.

Otázka 2 – Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

	Určitě nikdy	Ne	Nevím	Ano	Ano a často	Celkový součet	P. k.
muž	1	1	1	22	23	48	1,65
žena	8	8	15	25	4	60	2,85
	9	9	16	47	27	108	

Otázka 3 – Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	4	9	16	14	5	48	2,85
žena	3	20	19	17	1	60	3,12
	7	29	35	31	6	108	

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	12	22	6	3	5	48	3,69
žena	43	13	4			60	4,65
	55	35	10	3	5	108	

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	22	19	5	2		48	4,27
žena	34	18	8			60	4,43
	56	37	13	2		108	

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	10	13	9	6	10	48	3,15
žena	28	24	5	3		60	4,28
	38	37	14	9	10	108	

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	20	22	4		2	48	4,21
žena	27	27	4	2		60	4,32
	47	49	8	2	2	108	

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	3	8	9	11	17	48	2,35
žena	15	23	10	10	2	60	3,65
	18	31	19	21	19	108	

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	24	10	9	3	2	48	4,06
žena	12	29	9	8	2	60	3,68
	36	39	18	11	4	108	

Otázka 12 – Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	18	17	9	1	3	48	3,96
žena	39	15	5	1		60	4,53
	57	32	14	2	3	108	

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	13	20	6	3	6	48	3,65
žena	21	30	8	1		60	4,18
	34	50	14	4	6	108	

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	21	21	4	2		48	4,27
žena	24	30	5	1		60	4,28
	45	51	9	3		108	

Otázka 15 – Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
muž	11	14	9	8	6	48	3,33
žena	25	22	11	2		60	4,17
	36	36	20	10	6	108	

Otázka 16 – Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
muž	15	18	3	5	7	48	3,60
žena	26	24	8	1	1	60	4,22
	41	42	11	6	8	108	

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
muž	9	13	13	4	9	48	3,19
žena	22	23	9	1	5	60	3,93
	31	36	22	5	14	108	

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
muž	12	15	13	2	6	48	3,52
žena	22	23	9	1	5	60	3,93
	34	38	22	3	11	108	

Tabulka 5 - H4: Postoje respondentů žijících ve městech budou liberálnější než postoje respondentů žijících na vesnici.

Otázka 2 – Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

	Určitě nikdy	Ne	Nevím	Ano	Ano a často	Celkový součet	P. k.
Město	4	7	14	35	18	78	2,28
Vesnice	5	2	2	13	9	31	2,39
	9	9	16	48	27	109	

Otázka 3 – Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	4	20	29	20	5	78	2,97
Vesnice	4	9	6	11	1	31	3,13
	8	29	35	31	6	109	

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	36	28	8	1	5	78	4,14
Vesnice	20	7	2	2		31	4,45
	56	35	10	3	5	109	

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	38	29	11			78	4,35
Vesnice	19	8	2	2		31	4,42
	57	37	13	2		109	

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	24	28	13	5	8	78	3,71
Vesnice	15	9	1	4	2	31	4,00
	39	37	14	9	10	109	

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	33	36	7	1	1	78	4,27
Vesnice	15	13	1	1	1	31	4,29
	48	49	8	2	2	109	

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	11	21	13	19	14	78	2,95
Vesnice	7	10	6	3	5	31	3,35
	18	31	19	22	19	109	

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	28	23	16	10	1	78	3,86
Vesnice	8	16	2	2	3	31	3,77
	36	39	18	12	4	109	

Otázka 12 – Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	41	23	9	2	3	78	4,24
Vesnice	17	9	5			31	4,39
	58	32	14	2	3	109	

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	21	39	12	1	5	78	3,90
Vesnice	14	11	2	3	1	31	4,10
	35	50	14	4	6	109	

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	29	41	7	1		78	4,26
Vesnice	17	10	2	2		31	4,35
	46	51	9	3		109	

Otázka 15 – Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	27	24	16	7	4	78	3,81
Vesnice	10	12	4	3	2	31	3,81
	37	36	20	10	6	109	

Otázka 16 – Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	29	30	9	3	7	78	3,91
Vesnice	13	12	2	3	1	31	4,06
	42	42	11	6	8	109	

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	22	28	16	3	9	78	3,65
Vesnice	10	8	6	2	5	31	3,52
	32	36	22	5	14	109	

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Město	24	30	16	2	6	78	3,82
Vesnice	11	8	6	1	5	31	3,61
	35	38	22	3	11	109	

Tabulka 6 - H5: Postoje respondentů hlásících se k náboženské víře budou méně tolerantní než postoje nevěřících.

Otázka 2 – Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

	Určitě nikdy	Ne	Nevím	Ano	Ano a často	Celkový součet	P. k.
Ne	8	8	14	44	25	99	2,29
Ano	1	1	2	4	2	10	2,50
	9	9	16	48	27	109	

Otázka 3 – Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	7	27	32	29	4	99	3,04
Ano	1	2	3	2	2	10	2,80
	8	29	35	31	6	109	

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	53	32	8	2	4	99	4,29
Ano	3	3	2	1	1	10	3,60
	56	35	10	3	5	109	

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	53	34	11	1		99	4,40
Ano	4	3	2	1		10	4,00
	57	37	13	2		109	

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	37	36	11	8	7	99	3,89
Ano	2	1	3	1	3	10	2,80
	39	37	14	9	10	109	

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	45	47	5	1	1	99	4,35
Ano	3	2	3	1	1	10	3,50
	48	49	8	2	2	109	

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	17	29	18	21	14	99	3,14
Ano	1	2	1	1	5	10	2,30
	18	31	19	22	19	109	

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	32	38	16	11	2	99	3,88
Ano	4	1	2	1	2	10	3,40
	36	39	18	12	4	109	

Otázka 12 – Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	54	31	10	1	3	99	4,33
Ano	4	1	4	1		10	3,80
	58	32	14	2	3	109	

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	32	45	13	3	6	99	3,95
Ano	3	5	1	1		10	4,00
	35	50	14	4	6	109	

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	42	46	8	3		99	4,28
Ano	4	5	1			10	4,30
	46	51	9	3		109	

Otázka 15 – Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
Ne	34	32	19	9	5	99	3,82
Ano	3	4	1	1	1	10	3,70
	37	36	20	10	6	109	

Otázka 16 – Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	39	41	7	6	6	99	4,02
Ano	3	1	4		2	10	3,30
	42	42	11	6	8	109	

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	30	36	18	3	12	99	3,70
Ano	2		4	2	2	10	2,80
	32	36	22	5	14	109	

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne	Celkový součet	P. k.
Ne	33	38	18	2	8	99	3,87
Ano	2		4	1	3	10	2,70
	35	38	22	3	11	109	

Tabulka 7 - H6: Postoje starších respondentů budou liberálnější než postoje nejmladších.

Otázka 2 – Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?

	Určitě nikdy	Ne	Nevím	Ano	Ano a často	Celkový součet	P. k.
14-15	4	3	5	16	17	45	2,13
>15	5	6	11	32	10	64	2,44
	9	9	16	48	27	109	

Otázka 3 – Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	2	9	15	15	4	45	2,78
>15	6	20	20	16	2	64	3,19
	8	29	35	31	6	109	

Otázka 4 – Vadilo by ti kamarádit s gayem?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	19	14	5	3	4	45	3,91
>15	37	21	5		1	64	4,45
	56	35	10	3	5	109	

Otázka 5 – Vadilo by ti kamarádit s lesbou?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	21	14	8	2		45	4,20
>15	36	23	5			64	4,48
	57	37	13	2		109	

Otázka 6 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	14	15	6	3	7	45	3,58
>15	25	22	8	6	3	64	3,94
	39	37	14	9	10	109	

Otázka 7 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	17	26	2			45	4,33
>15	31	23	6	2	2	64	4,23
	48	49	8	2	2	109	

Otázka 8 – Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	10	7	8	9	11	45	2,91
>15	8	24	11	13	8	64	3,17
	18	31	19	22	19	109	

Otázka 9 – Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	17	12	8	7	1	45	3,82
>15	19	27	10	5	3	64	3,84
	36	39	18	12	4	109	

Otázka 12 – Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	26	9	7		3	45	4,22
>15	32	23	7	2		64	4,33
	58	32	14	2	3	109	

Otázka 13 – Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	15	20	5	1	4	45	3,91
>15	20	30	9	3	2	64	3,98
	35	50	14	4	6	109	

Otázka 14 – Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	20	22	2	1		45	4,36
>15	26	29	7	2		64	4,23
	46	51	9	3		109	

Otázka 15 – Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	12	13	9	6	5	45	3,47
>15	25	23	11	4	1	64	4,05
	37	36	20	10	6	109	

Otázka 16 – Myslíš si, že by měli mít gayové a lesby možnost se vzít?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	19	15	4	3	4	45	3,93
>15	23	27	7	3	4	64	3,97
	42	42	11	6	8	109	

Otázka 17 – Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	13	16	5	3	8	45	3,51
>15	19	20	17	2	6	64	3,69
	32	36	22	5	14	109	

Otázka 18 – Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?

	Určitě ne	Ne	Nevím	Ano	Zcela určitě	Celkový součet	P. k.
14-15	16	19	4	2	4	45	3,91
>15	19	19	18	1	7	64	3,66
	35	38	22	3	11	109	

Příloha A: Dotazník (na další straně)

— DOTAZNÍK —

Krásný den!

Pod ruku se Ti dostal dotazník, který se pokouší zjistit, jaké postoje mají dnešní dospívající k homosexualitě. Tvoje odpovědi budou zcela anonymní a použiji je pouze pro výzkum ve svojí bakalářské práci. Pokud ho vyplnit nechceš, nemusíš, nikdo Tě nebude nutit.

Díky za Tvůj čas a upřímné odpovědi
Zuzana Příbylová, studentka Univerzity Hradec Králové

1) Znáš osobně někoho, o kom určitě víš, že je gay nebo lesba?

ANO NE

	Ano často	Ano	Nevím	Ne	Určitě nikdy
2) Označil/a si někdy někoho ze srandy jako gaye nebo lesbu?	☐	☐	☐	☐	☐
	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne
3) Vadilo by ti, kdyby tě někdo označil za gaye nebo lesbu?	☐	☐	☐	☐	☐
4) Vadilo by ti kamarádit s gayem?	☐	☐	☐	☐	☐
5) Vadilo by ti kamarádit s lesbou?	☐	☐	☐	☐	☐
6) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky držet se za ruce?	☐	☐	☐	☐	☐
7) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky držet se za ruce?	☐	☐	☐	☐	☐
8) Bylo by ti nepříjemné vidět dva kluky se líbat?	☐	☐	☐	☐	☐
9) Bylo by ti nepříjemné vidět dvě dívky se líbat?	☐	☐	☐	☐	☐

(Zakroužkuj na každém řádku vždy jednu odpověď)

10) Myslíš si, že je homosexualita vrozená?

ANO NE

11) Pokud si myslíš, že homosexualita vrozená není, jak se někdo stane homosexuálem?

(Pokud máš u 10 zaškrtnuto ANO, na tuhle otázku neodpovídej)

- Díky výchově
- Sám se tak rozhodne
- Jiný názor: _____

	Zcela určitě	Ano	Nevím	Ne	Určitě ne
12) Myslíš si, že by se gay nebo lesba měli snažit potlačovat svou orientaci a žít v heterosexuálním partnerství?	☐	☐	☐	☐	☐
13) Myslíš si, že být gay znamená být málo chlap?	☐	☐	☐	☐	☐
14) Myslíš si, že být lesba znamená být málo žena?	☐	☐	☐	☐	☐
15) Vadilo by ti, kdyby byl tvůj spolubydlící gay nebo lesba?	☐	☐	☐	☐	☐
16) Myslíš si, že by měli mít gayové a lesbičky možnost se vzít?	☐	☐	☐	☐	☐
17) Souhlasíš s tím, aby měli dva gayové možnost vychovávat společně děti?	☐	☐	☐	☐	☐
18) Souhlasíš s tím, aby měly dvě lesby možnost vychovávat společně děti?	☐	☐	☐	☐	☐
19) Myslíš, že se tvoje názory na gaye a lesby nějak změnily s tím, jak stárneš?	☐	☐	☐	☐	☐

(Zakroužkuj na každém řádku vždy jednu odpověď)

— NĚCO MÁLO O TOBĚ —

Díky za tu chvilku, kterou si otázkám věnoval nebo věnovala. Teď už jen pár otázek o Tobě, abych měla podle čeho všechny odpovědi roztrídít.

20) Bydlíš na vesnici (či hodně malém městě do 2000 obyvatel) nebo ve městě?

Vesnice Město

21) Vyrůstal jsi na vesnici (či hodně malém městě do 2000 obyvatel) nebo ve městě?

(= kde si žil déle než cca 10 let)

Vesnice Město

22) Kolik ti je let? _____

23) Na jaké škole studuješ či na jakou školu se po přijímačkách chystáš?

Učňovský obor Střední škola VOŠ nebo Vysoká škola Už nestuduji

Jiné: _____

24) Tvoje pohlaví? _____

25) Jsi věřící?

Ano Ne